ఇటులు 228 వ పేజీలో "కేతరాజు తనశాసనములోఁ దనపూర్వులఁ
గొందఱను బేర్కొనియున్నాఁడు. భీమరాజునకు మొదటి కేతరాజు కేత
రాజునకు మొదటి భీమరాజు భీమరాజునకు రెండవ కేతరాజు" అని
రావుగారు వ్రాసి యుండుటచేతను అనేకసంస్థానములలోను జగద్గురుపీఠ
ములలోను నామద్వయపరంపర యగపడుచుండుటచేతను ఇంకఁ గొం
దఱు కేతరాజులు లే రని సిద్ధాంతీకరింప సాధ్యపడమిచేతను కేతరాజు
లనేకులు గల రని యొప్ప వలసి యున్నది. వేల్పూరిరామేశ్వరస్వామి
యాలయములోని శాసనములో గణపరాజు కోటకేతుని పుత్త్రుఁ
డుగా నుండినట్లు వ్రాయుట యిందునకు బాధకము గాదు. ఆతండు
కేతనకు భీముం డను పుత్త్రునకన్న మఱియొకపుత్త్రుఁడై యుండిన
నుండవచ్చును గదా! వీరభల్లాణులు చరిత్రములందు నలువురు గాన
వచ్చుచున్నారు. కాన నాపేరిటివా రనేకులు గల రని యొప్ప వలయును.
మొదటిప్రతాపరుద్రుఁడు రెండవకేతరాజు రెండవవీరభల్లాణుఁడు అని
సంఖ్యానిర్దేశముగ వారు వ్రాయుటచేతనే యీ పేర్లు గలవా రనేకు
లున్నా రని తేటపడుచున్నది. ఇట్లగునపు డివి నానార్థకశబ్దములని
యేర్పడఁగలదు. నానార్థకహర్యాదిశబ్దము లేకార్థమును బోధించుటకు
సంయోగాదిసహకారు లవశ్య ముండవలయు. అయ్యవి

శ్లో. సంయోగో విప్రయోగశ్చ సాహచర్యం విరోధితా
అర్థః ప్రకరణం లింగం శబ్ద స్యాన్యస్య సన్నిధిః
సామర్థ్య మౌచితీ దేశః కాలో వ్యక్తిస్స్వరాదయః
శబ్దార్థ స్యానవచ్ఛేదే విశేషస్మృతిహేతవః.

అని కావ్యప్రకాశమున వ్రాయఁబడినవి. ఇచ్చటఁ బ్రతాపరుద్రశబ్దా
దులకు రావుగారు చేసిన విశేషార్థనిర్ణయము సేయుటకు సహకా
రిగా నోరుగంటి కాకత్యాదిశబ్దములు లేవు. కాకతిప్రథమప్రతాప
రుద్రుఁడు ఓరుగంటిప్రథమప్రతాపరుద్రుఁడు అని యుండినచో నన్యశబ్ద

సామ్యమువంజేసి తదితర ప్రతాపరుద్రవ్యావృత్తి యగును. అవి లేవు. ఇంకఁ గాలము సహకారిగాఁ దీసికొనఁ దగియున్నది. ఇటులైనం గాకతీవంశములో నిద్దఱు ప్రతాపరుద్రులు ప్రసిద్ధులు గలరు. వారిరు వురకుఁ గాలభేదమును గలదు. ఇట్టిస్థితిలో నెవని కాలమును బట్టి పీని యర్థమును మనము నిశ్చయింపవచ్చునో నిర్ధారింప నలవి గాక యున్నది. ఒకవేళ యుద్ధకాలమునుబట్టి అనఁగా యుద్ధకాలమున నున్నప్రతాప రుద్రుఁడు ప్రథమప్రతాపరుద్రుఁడు గాన దానింబట్టి యితఁడు ప్రథమ ప్రతాపరుద్రుం డని యనుకొంద మన్నచో యుద్ధకాల మెద్దియో తెలియ దయ్యెను. ఆకాలము తెలియక యే కదా పీరిపేళ్లను బట్టు కొని పెనంగులాడుచున్నారు. అది దెలిసి యున్నచో నీప్రయాస మున కవసరమే యుండదు. కాఁబట్టి యీశబ్దార్థములను బట్టియే యుద్ధకాలము నిర్ణయింపఁదగియున్నది. ఈశబ్దములు పలానావారిని బోధించు నని నిర్ణయించుటకు మార్గాంతరము లేనందున యుద్ధకాల మును బట్టియే పీనియర్థనిర్ణయము చేయఁదగి యున్నది. ఇట్లగుచోఁ దత్కాలిక కాకతీయేతరప్రతాపరుద్రవ్యావృత్తి కాక పోవుటయే కాక యన్యోన్యాశ్రయదోషము దొందుకొని పరస్పరాపేక్షచే నేయర్థము గాక యట్టే నిలిచి పోవును. ఇట్లు ప్రమాణములు లేవనుట స్పష్టము. ఇట్టిస్థితిలో రావుగారు " ఇంతయేల? మొదటిప్రతాపరుద్రుఁడు నలగామ రాజునకు సైన్యము నంపె నని చెప్పఁబడియుండుటచేత 1196 వఱకు పరిపాలనము చేసినప్రతాపరుద్రునితో బ్రహ్మనాయఁడు సమకాలికుఁ డనుట స్పష్టము గదా! " యని యేయాధారమున నిర్ధారించి వ్రాసిరో తెలియక యున్నది. రుద్రదేవుని శాసనములందుఁ గాని గ్రంథములందుఁ గాని యీవిషయము గానరాదు. "చెప్పఁబడియుండుటచేత" అని వ్రాసి నారు కాని ఎచ్చటఁ జెప్పఁబడినదో వివరింపరైరి. అంత ఘంటాఘోష

ముగఁ జెప్పఁబడి యుండనచోఁ బై పండితు లనేకవిధములుగఁ యుద్ధకాలమునకై చర్చ లొనరించుట నిరుపయుక్తంబు కాక పోదు గదా!

ఈ న్యాయమును బట్టియే కోటకేతుండు భీమరాజకుమారుఁడై ధరణికోట నేలిన రెండవకేతరాజనుసిద్ధాంతము భంగపడఁ గలదు. పల్నాటివీరచరితములో భీమరాజుకుమారుఁ డని గాని ధరణికోటపురాధీశ్వరుఁ డని గాని వ్రాయఁబడలేదు. కాఁబట్టి యాగృహనామము గల మఱియొక కేతరాజయియుండిన నుండ వచ్చును, యుద్ధకాలమున నున్నవాఁ డతఁడె యనునిర్ణయ మన్యోన్యాశ్రయదోషముచేతను, దత్కాలికు లైన యితర కేతరాజులకు వ్యాప్తిగాక పోవుటచేతను, నిలువఁ జాల దని వ్రాయంబడియెను. తత్కాలము నందుఁ గోటశబ్దము గృహనామముగాఁ గల కేతరాజు లింకఁ గొందఱు లే రని చెప్పుటకు సాధ్యపడదు గదా! కేతరాజునకుఁ గోటపదము ధరణికోటశబ్దైకదేశము గా దనియుఁ దన్నివాసమునఁ గలిగినది కా దనియుఁ దరువాత విస్తరముగ నిరూపింపఁగలను. అమరావతిశాసనమును బట్టి యితఁడు రెండవకోటకేతుండే యని సిద్ధాంతీకరింప వలను గాదు. ఆశాసనములో నట్లు లేదు. గ్రంథములో వానిని బోధించునట్లు వ్రాయఁబడలేదు. అంత సుప్రసిద్ధునిఁ జేర్కొనునపుడు వానిఘనతను దెలుపుశబ్దములను బ్రయోగింపక యనామధేయునివ్రాసినటులు కోటకేతుండని వ్రాయఁదగదు కదా! అతఁడే యాతండయి యుండినచోఁ దాను బల్నాటియుద్ధమునఁ జేసినట్టిప్రసిద్ధకృత్యమును దనశాసనము లందు వేనియందును వ్రాయక మౌనధారణముగలిగియుండుటకుఁ గారణ మేమి? శాసనములలో వ్రాయఁబడలే దని చేబ్రోలి గణపతివలన సమ్మానింపఁబడుట లోనగు విషయములను విశ్వసింప మన్న వీరభద్రరావుగారు శాసనానుదాహృత మైన కేతరాజవృత్తాంతమును విశదీం

చెప్పుటకు వినిగమకము లేదు. అదిలేక యితఁడే యాకేతభూపో మఱియొ కఁడో యని సంశయము జనించునపుడు వారియిష్టసిద్ధి కా నేరదు.

ఇట్లు వీరభల్లాణుండు ద్వారసముద్రాధిపతి యైన రెండవవీరభల్లాణుఁ డను సిద్ధాంతము కూడ నిరస్తం బగును. నలువురు వీరభల్లాణులు చరిత్రములందుఁ జూపట్టుచున్నారు. ఫలానా వీరభల్లాణుఁ డని గ్రంథమున లేదు. యుద్ధకాలమును బట్టి చూత మన్న నన్యోన్యాశ్రయంబుఁ దత్కాలికవీరభల్లాణాంతరావ్యావృత్తియుఁ జూపెట్టియున్నవి. ఆకాలమందు వీరభల్లాణనామము గలవా రితరులు లే రని చెప్పుటకు సాధ్యపడదు గదా! రెండవవీరభల్లాణుఁడు తనశాసనములం దెచ్చటను దాను చతురంగసైన్యములతోఁ బల్నాటియుద్ధమునకుఁ బోయినట్లు వ్రాయింప లేదు. ఇట్టి ప్రసిద్ధకృత్యము వ్రాయుమికిఁ గారణ మేమి? రావుగారికి శాసనానుదాహృతవిషయము విశ్వాసపాత్రము గా దయ్యెను. కావున నతఁడు రెండవవీరభల్లాణుఁ డను సిద్ధాంతము నిరస్తం బగుచున్నది.

ఇ దంతయుఁ బరిశీలింపఁగాఁ బ్రతాపరుద్రకోటకేతవీరభల్లాణ శబ్దములకు స్వేష్టార్థమును గల్పించుకొని యందువలనఁ బల్నాటివీర యుద్ధకాలనిర్ణయముఁ జేసికొని తన్మూలమున “ఇంత యేల? ప్రథమ ప్రతాపరుద్రుఁడు నలగామరాజునకు.........స్పష్టము గదా!” అనియు, “పల్నాటివీరులకాలమును దెలిపెడుచరిత్రాంశము లెఱుం గమిచేతనో” అనియు మున్నుగా వీరభద్రరావుగారు వ్రాయుట యవి చారసిద్ధ మని యేర్పడుచున్నది.

ఇదిగాక యీప్రతాపరుద్రుఁడు కాకతీయుఁ డని చెప్పుటకు వీలే లేదు. ఎందుకనఁగా నలగామరాజు యుద్ధాహ్వానపత్రిక లంపునపుడు కర్ణాటమాళవమళయాళప్రముఖదేశాధీశుల కంపజాబు నంపినట్లు వ్రాసిన

కవి కాకతివారికి యుద్ధాహ్వానపత్రిక నంపెనని వ్రాయలేదు. కనుకను పలునాటివీరచరిత్రమున నలగామరా జాయూరాజులకు యుద్ధాహ్వాన పత్రిక లంపినాఁ డను సందర్భములో వాక్యములు క్రిందివిధముగఁ జూపట్టుచున్నవి.—

"వ్రాయించె లేఖలు వసుధేశతతికి
బ్రహ్మనాయనివద్ద బలు వైనకుంతె
మున్నది యని భీతి నుర్వీశు లెల్ల
నప్పనా లిచ్చినా రడిగినయట్టు
లేనును మీరలు నేకమై యిపుడు
పటువిక్రమస్ఫూర్తి ప్రకటంబుగాను
బ్రహ్మనాయనిగర్వపటిమ దూలించి
మనసులో నరమరల్ మానియు మనము
పోరాడి శత్రులం బొరిగొనియెదము
శ్రీగిరీశునియాన చెన్ను నియాన
అని బాసపత్రిక లపుడు వ్రాయించి
మాచమగండమకోట మను దేశునకును (1)
ధరణికోటపురికి దక్షుఁడై నట్టి
భీమదేవుం డనుపృథ్వీశునకును (2)
గోలంకిభర్తకు (3) ఘూర్జరపతికి (4)
నురగసేనుం డనునుర్వీశ్వరునకు (5)
నేడుమాఁడెము లేలు నెఱుకుకామునికి (6)
బొన్నాళ్ళభూపతి (7) పొదిలెరాజులకుఁ (8
గటకాధిపతికిని (9) గల్వరాయనికి (10)
దేవాద్రి నేలెడు తెలుఁగుబిడ్డలకుఁ (11)

పెదబాహుభూపతి (12) భీమసేనులకు (13)
సూర్యకుమారాఖ్యచోళరాజునకు (14)
సంగ్రామవిజయుఁడౌ జయదేవునకును (15)
జయసింగునృపతికిఁ (16) జంద్రాద్రిపతికి (17)
ధీరవిక్రముఁడైన తిరునాళ్ళపతికి (18)
వీరభళ్ళాణుండు విక్రమాఢ్యునకు (19)
నరవసింగాళ్ళున (20) కర్ణమాపతికి (21)
బంగాళపతికిని (22) పాండ్యేశునకును (23)
మళయాళ (24) కర్ణాట (25) మాళవేంద్రులకు (26)
వ్రాయించి పంపిన వారెల్లఁ గూడి
చింతించి రీరీతిఁ జిత్తంబులోన
నలగామరాజును నాయనివారు
పగ వెట్టుకొని పోరఁ బైన నైనారు
తనకు సహాయులై తరలి రండంచు
నయలేఖ లంపెను నలగామరాజు
సవతిపుత్త్రుల కిప్డు సమకూరెఁ బోరు
తీర దెవ్వారలో తెగటారుదనుకఁ
గాముఁడు గెల్చినఁ గలయుప్పనములు
తే వని పంపెను లేఖలు మనకుఁ
గదలుద మిప్పుడు కామునికడకు ॥

అని. ఇట్లవరివరికో యూరును బేరును దెలియని దేశకాలవిప్రకృష్టుల కాహ్వానపత్రికల నంపిన నలగామరాజు దనరాష్ట్రములోఁ గలిసియున్న యేకశిలానగరసామ్రాజ్యము నేలుచు ఘనతఁ గాంచియున్న కాకతివారి కాహ్వానపత్రిక నంపకుండినపు డనాహూతుండైన బ్రతాపరు

ద్రుఁడు పిలువనిపేరంటముగ నలగామునకు వేయియశ్వముల నంపె ననుట విశ్వసనీయము కాదు. కాన నితఁడు కాకతీయుఁడు గాక మఱి యొకప్రతాపరుద్రుండు అనఁగాఁ బేరులేక యుద్ధమున క్షత్రియు లలో «కటకాధిపతికిని, గల్వరాయనికి» ఇత్యాదిగాఁ జెప్పఁ బడిననరపతులలో నొక్కఁడై యుండనోపు. కాకతివారికిఁ దక్క నిత రుల కెవ్వారికిని బ్రతాపరుద్రనామ ముండ దని చెప్పుట సాధ్యపడదు కదా!

ఒకవేళ రుద్రదేవుండు నలగామరాజుచే నాహూతుండు గాక పోయినను నలగామరాజననుగ్రహమును గోరి తదింగిత మెఱింగి సైన్యము నంపెనని యనుకొనుటకును వీలులేదు. నలగామరాజు నంతటి సామంత మహీకాంతుల సంతతుల కిరీటరత్నకాంతులచే నీరాజితాం ఘ్రియుగళుం డగురుద్రదేవుండు నలగామరాజననుగ్రహముఁ గోరినాఁ డనువిషయ మెంతమాత్రమును విశ్వాసపాత్రంబు గాదు గదా! వీ రిరువురకు రూఢసంగతి యుండె ననుట గూడ నిందుచేతనే సంభావితము కా దని తేటపడఁగలదు.

ఇది గాక, నలగామునిచే నాహూతు లైనట్లు కవిచేఁ గంఠో క్తముగఁ జెప్పఁబడినకోటకేత వీరభల్లాణులు గూడఁ బైని వీరభద్రరావు గారు వ్రాసినవారు గాక మఱియెవరో ఆపేరిటివారై యుండవలె నని స్పష్టముగ నుడువ వచ్చును. దీనికై నలగామరాజుస్థితి యెట్టిదో పైవా రలస్థితి యెట్టిదో చూడ వలసియున్నది. నలగామరాజు చేదిదేశము నుండి రాజ్యభ్రష్టుండయి వచ్చినతనతండ్రి యగుఅనుగురాజునకుఁ జందవోలురాజు దనకూతు నిచ్చునపుడు హరణముగా నిచ్చినయొక పల్నాటితాలూకా నేలుచున్నవాఁడు. కోటకేతమహారాజు పితృ పితామహాదిపరంపరగా వచ్చినధరణికోటరాజ్యమనుభవించుచు ఘనత కెక్కి యమరావతిశాసనములో వ్రాయఁబడిన

స్వస్తిశ్రీచతుస్సముద్రముద్రితవసుంధరాపరిపాలక శ్రీమత్త్రిణ యనపల్లవప్రసాదాసాదితకృష్ణవేణీదక్షిణ షట్సహస్రావనీవల్లభ భయ లోభదుర్లభ చోళచాళుక్యసామంతమదానేకపమృగేంద్ర విభవామ రేంద్ర......శ్రీమన్మహామండలేశ్వర ప్రతాపలంకేశ్వర ”

అని మొదలగుబిరుదములను వహించి యాకాలమున సుప్రసిద్ధుం డయి యుండె ననుటకు సందియము లేదు. మఱియు నితఁడు రాజమ హేంద్రవరము మొదలుకొని కాళహస్తివఱకుఁ గలయాంధ్రదేశమును పాలించినగొంకరాజునకు మేనల్లుఁడుగా నుండెను. అనుగురా జీదేశ మునకు వచ్చునప్పటికిఁ జందవోలురాజ్యము కోటకేతునిమేనమామ యగుగొంకరాజునధీనముగానే యుండె నంద్రు. ఇఁక రెండవవీరభల్లా ణుండు ద్వారసముద్రము రాజధానిగాఁ గృష్ణానదివఱకుఁగలకర్ణాటదేశ మంతయు నుద్దామముగఁ బరిపాలించుచుఁ గల్యాణపురాధిపతులగు కాలచూరులను జయించి రాజాధిరాజయి జగత్ప్రసిద్ధి గాంచి యశ్కా లపురాజకోటిలో మేటియై యుండినవాఁ డనువిషయమును జరిత్ర ములు చాటుచున్నవి. ఇట్టివారలకు నలగామరాజు యుద్ధాహ్వాన పత్రిక లంపె ననియు, వీరు చతురంగసైన్యములతో యుద్ధమునకు వచ్చి యుండి రనియు, వ్రాయుట యెంతమాత్రము విశ్వాసపాత్రము గా దనుట తెల్లము గదా! కాఁబట్టి పైవారు రెండవకోటకేతుఁడు రెండవవీరభల్లాణుఁడు గాక యాపేరిటివా రెవరో యై యుందురని నిశ్చయముగ నుడువ వచ్చును.

ఇంతియకాదు మఱియొకవిధమునఁ గూడ వీరు పైవారు కా రని నిశ్చయింప వచ్చును. చూడుఁడు. యుద్ధాహ్వాన పత్రిక లంపు మని నాయకురాలు నలగామునకుఁ జెప్పునప్పుడు

“ మన కప్పనము పెట్టుమన్నవారలకుఁ

బంపించి లేఖలు బలములఁ గూర్చి
పగతుల శిరముల బలిమివి గొట్టి"

అని చెప్పె ననియు నాపత్రికలందినతరువాత వారెల్లఁ గూడి

« కాముఁడు గెల్చినఁ గలయప్పనములు
లే వని యంపెను లేఖలు మనకు »

అని యనుకొనిరనియుఁ బైసందర్భమున వ్రాయఁబడి యున్నది. గెల్చినఁ (మనము) జయించినచో కలయప్పనములు మనకు ఉండిన—అనఁగా మనమియ్యవలసినకప్పములు లేవు అని కాముఁడు మనకు లేఖలు అంపెను అని యన్వయము. ఇందువలన నలగామునిచే నాహూతు లగు నరేంద్రు లతనికిఁ గప్పము లిచ్చుచున్నట్లును యుద్ధమున గెల్చినచో వారికవి మాఫీ చేయఁబడునని నలగాముఁడు వ్రాయించినట్లును దాత్పర్య మగుచున్నది గదా! వీరభల్లాణునియుఁ గోటకేతునియుఁ జరిత్రములు పూర్తిగఁ జదివినవారు రాజ్యభ్రష్టుండయి స్త్రీమూలక మగు స్వల్ప మయినపల్నాటిరాజ్యమునకుఁ బాలుపడిన నలగామునకు రాజాధిరాజు లగు పయివా రప్పనము లిచ్చుచుండి రనుటయు నవి మాఫీ చేయించుకొనుకోర్కితో వారు యుద్ధమునకు వచ్చి యుండి రనుటయు నెంత మాత్రము విశ్వసింపఁగలరో యిట్టి యసంభావితార్థమునకయి నేను విస్తరించి వ్రాయంబనిలేదు. యుద్ధాహూతులలోఁ గోటకేతుండు లేఁడు కాఁబట్టి యతనియం దిది యన్వయింప దని యనుకొనుటకు వీలులేదు. అతనితండ్రి యగుధరణికోటభీమరా జప్పనము నిచ్చువాఁడయినపుడు తత్పుత్త్రుం డగుకోటకేతుండిచ్చువాఁడు కాఁ డనుటకు వీలుండదు కదా! మఱియుఁ గోటకేతుండు దనమేనమామ యయి చక్రవర్తిగా నున్నగొంకరాజునకు కాకతిశేఁ గప్పము కట్టినం గట్టును గాని వారివలనఁ దిరిపెముగ రాజ్యము నొందినసలగామరాజునకుఁ

గట్టెఁడు గదా! కాఁబట్టి ధరణికోట రెండవ కేతరాజు ద్వారసముద్రపు రెండవవీరభల్లాణుఁడు కాక మఱియెవరో ఆపేరిటివారు పల్నాటి యుద్ధమునకు వచ్చి యుండినవా రనుట స్పష్టము.

ఇందువలననే బంగాళ మళయాళ మాళవ ఘూర్జర కర్ణాట పాండ్యచోళ ప్రభృతిదేశాధీశులు గూడఁ బల్నాటియుద్ధమునకు వచ్చి నవారు కా రని యర్థసిద్ధ మగుచున్నది. ఆయాదేశముల నేకచ్ఛ త్రాధిపతులుగా నేలుచుఁ బ్రసిద్ధిఁగన్న రాజేంద్రులు స్వల్పరాష్ట్రాధిపతి కప్పనము లిచ్చుచుండి రనుటయుఁ దానంజేసి తదాజ్ఞను శిరసావహించి యుప్పనములు మాఫీ యగు ననుపెద్దకోర్కెతో యుద్ధమున కేతెంచి యుండి రనుటయు మిక్కిలి యసంభావితములు కదా! ఇట్లుండఁగా ప్రథమప్రతాపరుద్రుఁడు నలగామునకు గప్పము గట్టుచుండి యుండు వలన యుద్ధమునకు సాహాయ్యముఁ జేసెననునది స్మరింపను గూడఁ దగినది కా దని తేటపడక పోదు.

ఇ దంతయుఁ బరిశీలింపఁగా శ్రీనాథకవి తనచరిత్రము చదువు వారివీనులవిందుగా నాయాదేశాధీశులు యుద్ధమునకు వచ్చి యుండి రని కల్పించి యైన నుండవలె. లేదా పల్నాటికిఁ జేరువ నున్నపాళెగాం డ్రకుఁ బ్రతాపరుద్రుఁడు వీరభల్లాణుఁడు బంగాళపతి మాళవేంద్రుఁడు పాండ్యేశుఁడు అని యున్నగునవి నామములై యైన నుండవలె. ఇంతి యేకాని వేఱుగా నుండ నోపదు.

ఇట్టిస్థితిలో వీరభద్రరావుగారు ప్రథమప్రతాపరుద్రుఁడు నల గామరాజునకు వేయిగుఱ్ఱము లంపె ననియు రెండవకేతరాజు బ్రహ్మ నాయునికడకు రాయభారము కొనిపోయె ననియు రెండవవీరభల్లాణుని నామము......యున్నది అనియు వ్రాయుట వింతగా నున్నది.

ఇం కొకటి. పల్నాటియుద్ధమునకుఁ బైరాజులు వచ్చినా రనుట మిక్కిలి యసంభావిత మని ప్రకారాంతరమునఁ గూడ సిద్ధించు

చున్నది. దీనికై నలగామరాజు వారి కాహ్వానపత్రము లెపుడంపెనో వార లెపు డేరీతిగ వచ్చిరో విచారింపవలసియున్నది. పల్నాటివీరచరిత్రములో మలిదేవరాజు బ్రహ్మనాయఁడు యుద్ధసన్నద్ధులయి ససైన్యముగఁ గార్యమపూడియుద్ధరంగము ప్రవేశించి తమరాజనీతి న్యాయానువర్తిత్వము ప్రకటించుటకయి నలగామునొద్దకు బట్టుమూర్తిని సంధికై పంపి రనియు నాతఁడు సంధి కొడంబడక మలిదేవరాజబ్రహ్మనాయకాదులపౌరుషపరాక్రమములను దృణీకరించి బ్రతుకం గోరి యుండినచో వచ్చినత్రోవ పట్టుకొని వెడలుట శ్రేయం బనియుఁ గానిచో రణబలి గావించెద ననియుఁ జెప్పు మని బట్టునకుఁ జెప్పిపంపి, తరువాతఁ దాను యుద్ధసన్నద్ధుండయి వెడలునపుడు నాయకురాలి యాలోచనవలనఁ దన కప్పనము లిచ్చునట్టి యాయారాజులకు యుద్ధాహ్వానపత్రిక లంపి ససైన్యుఁడయి కార్యమపూడి చేరె ననియు, నావల నాయారాజులు వచ్చి నలగామరాజును జేరి రనియు వ్రాయఁబడి యున్నది. ఈయాంధ్రులచరిత్రముయొక్క యేడవప్రకరణమున 216 వ పేజీలో వీరభద్రరావుగారు కూడఁ బై కథాసందర్భము నిటులు వ్రాసి యున్నారు.—

“దూతను వచ్చినదారిని బంపి వైచెను. పిమ్మట నలగామరాజును నాయకురాలును తమకు సాహాయ్యము చేయవలసినదిగా నానాదేశరాజులకును లేఖలను బంపించిరి......నలగాముఁడును వీరపురుషోచితము లయినకర్మముల నెల్ల నాచరించి గజారోహణం బొనర్చి నిజసైన్యంబులతోడ బయలుదేఱి కార్యమపూడికి వచ్చెను. మహారాజు లనేకు లసంఖ్యాకము లయినసైన్యంబులతోడ వచ్చి యుద్ధభూమిని నలగామరాజును గలసికొన్నట్లుగా వీరచరిత్రమున మిక్కిలి యతిశయోక్తులతోఁ గూడినవర్ణనములతోఁ జెప్పఁబడియెను.” అని.

యుద్ధాహూతు లయినరాజులరాక పల్నాటివీరచరితమునఁ గ్రిందివిధముగఁ జూపట్టుచున్నది.

"అలరి మీఱ వీరభల్లాణుండు (1) వచ్చెఁ
బటువిక్రమాఢ్యులు పండ్రెండువేలు
కడలవా రొకవేయి గజచయ మమర
బొన్నాళ్ళవిభుఁడు (2) సముద్వృత్తివచ్చెఁ
బదినూఱువేలకా ల్బలములతోడఁ
గూడి ముప్పదివేల కుంజరావళులఁ
గదిసె మాళవపతి (3) కామభూవిభునిఁ
గడఁగి తొమ్మిదివేల కాలరిబంట్ల
నమ్మఁదగినయట్టి నాయకచయము
నొకవేయి యశ్వాల నొనరఁ బ్రతాప
రుద్రుఁడు (4) పంపించె రూఢసంగతిని
బదివేలకాలరిబలములతోడ
ముదమునఁ బ్రాచిదే* వుండును (5) గలసె
నీలిటెక్కెంబుల నేర్పైనబంట్లు
వెంట రా (6) బంగాళవిభుఁడును గలసె
గజములు పదివేలు ఘన సైన్యబలము
నిరువదివేలతో నేతెంచె నొడ్డె
భువి నేలుబలదేవపురుషోత్తముండు (7)
పదివేలతురగముల్ బం ట్లొకలక్ష
కూడి రాఁ గల్యాణ (8) ఘూర్జరపతులు (9)
కామునిఁ గదిసిరి గౌరవ మెసఁగ
ధనరథాస్యుఁడు (10) వచ్చె దర్పంబు మీఱ
మహిదేవిదాసుఁడు (11) మాడకరుల్ వేయి

శకటసహస్రముల్ చనువునఁ గొలువ
నేతెంచె సాహస మెల్లవా రెఱుఁగఁ
బదిలక్షలబల ము * త్సవమునఁ రాఁగ
ద్రావిడ (12) కేరళ (13) ధరణీశవరులు (14)
వచ్చిరి నలగామవసుధేశుకడకుఁ
బద్మసేనుండునుఁ (15) బహువడి వచ్చె
గురుసహస్రద్వయఘోటకయుతుఁడు
గుండమదేవుఁడు (16) గొబ్బూరిరాజు (17)
మొదలయిన రాజులు ముఖ్య లౌ బంట్లు
నేనూఱుతోఁగూడ నెనుబదిమీఁద
నెనుబదివేలతో నేతెంచి రపుడు
తక్కినరాజులు తమతమబలము
లెసఁగఁగ నేతెంచి రివ్విధంబునను" అని.

ఈరాజులయాగమనవిషయము సావధానముగఁ బరిశీలింపఁ దగియున్నది. పల్నాటిదేశమునకు ద్వారసముద్రము దేవాద్రి మొదలగుకర్ణాటదేశములు, మళయాళము పాండ్యరాజ్యము మున్నగు దక్షిణదేశములు, కల్యాణము ఘూర్జరము మున్నగుపశ్చిమదేశములు, బంగాళము కటకము మొదలగునుత్తరదేశములు మిక్కిలిదూరమున నున్న వనుట తెల్లము. ఇప్పటివలెఁ గాక యక్కాలమున మార్గములు సరిగా లేకయు మార్గమధ్యమున నాయారాష్ట్రాధిపతు లగువీరలు కయ్యమునకు నడ్డము వచ్చి యిబ్బందులు గలుగఁ జేయుటయు మున్నగునీతిబాధలు వాచామగోచరములయి యుండె ననునది సుప్రసిద్ధము. ఏనిర్బంధములు లేక వచ్చినను గాల్నడకగా వచ్చువారలు నెలలపైని వత్తురు గాని దినములలో రా నేర రనుట లోకు లెఱుంగుదురు. ఇట్టిస్థితిలోఁ బైఁ జెప్పఁబడినవిధముగ రాజులు గజరథ

కాటమపదాతివర్గముతో వచ్చుట కెంతో కాలము పట్టును గదా! పల్నాటినుండి యాహ్వానపత్రములు గొనిపోయినవా రచ్చటఁ జేరుట కును వా రిచ్చటికి సపరివారముగ నేతెంచుటకును గొన్ని నెలలు పట్టు నని నిస్సంశయముగ నుడువ వచ్చును. మఱియు నాహ్వానపత్రిక లందినతరువాత

"వ్రాయించి పంపిన వా రెల్లఁ గూడి
చింతించి రీరీతిఁ జిత్తంబులోన"

అనుటచే నాయారాజు లెల్లఁ గూడి కొంతపట్టు చింతించి యావల బయ లుదేఱినట్లు వ్రాయఁబడినది. దూరదూరదేశములం దుండినవారు గూడుటకు మరల స్వరాష్ట్రములు చేరియో యచ్చటనుండియో వెడలి వచ్చుటకు నింకఁ గొంత తడవు గాక మానదు. దీర్ఘవైరము గలరా జులు సంధి కొడంబడక యుద్ధసన్నద్ధు లయి రణరంగమును బ్రవేశించిన తరువాత యుదమునకుఁ దడవు సేయుదు రనుట యవిశ్వసనీయం బని వ్రాయం బనిలేదు. నలగామరాజు గురిజాలనుండి 20 మైళ్లు దూర మున నున్న కార్యముపూడికిఁ జేరినవెంబడి అనఁగా నొకటిరెండుదిన ములలోపల బంగాళమళయాళాది దేశాధీశులు తమతమదేశముల నుండి యెన్నియో యోజనములు దూరముననున్న కార్యమపూడిఁ జేరుట నంభావితము గాదు. నలగామరాజు "మాకు సహాయులైన రాజులు వచ్చువఱకు యుద్ధమున కారంభింపఁ గూడ" దని ప్రతిపక్షు లకు నియోగించుటయు వారు వల్లే యని యిన్న కుండుటయు సంభ వింప దని చదువరు లెఱుంగఁ గలరు. కాఁబట్టి పల్నాటియుద్ధమునకుఁ బై రాజులు వచ్చియుండి రనుట మిక్కిలి యసంభావితము.

మఱియు వార లిటకు రావలసినంత ఘనకార్యము గూడఁ గాదట్టదు. కనుఁడు, వీరభల్లాణుఁడు లెక్కకు మీరినగజములు నిరువదివేలు భటజనులు గల సైన్యముతోను బాన్నాళ్ళ

విభుఁడు లక్షకాల్బలము గల సైన్యముతోను మాళవపతి మున్నూ
దివేలు కుంజరావళులు గల సైన్యముతోను గూడి వచ్చినట్లును
ప్రతాపరుద్రుఁడు తొమ్మిదివేలు కాల్బలము నమ్మకమైన సంఖ్యాతీతసత్త్వ
నాయకసమూహము వేయి యశ్వములు గలసైన్యము నంపినట్లును
ప్రాచిదేవుండు పదివేలుకాల్బలముతోను బంగాళపతి లెక్కలేనిబంట్ల
తోను బలదేవపురుషోత్తముండు పదివేలు గజములు ఇరువదివేలు
బంట్లు గలసైన్యముతోను గల్యాణపతియు ఘూర్జరపతియుఁ బదివేలు
గుఱ్ఱములు లక్షబంట్లు గలసైన్యముతోను మహిదేవిదాసుఁడు వేయి
గజములు వేయిబండ్లు గలసైన్యముతోను ద్రావిడకేరళధరణిపతులు
పదిలక్షలబలముతోను పద్మసేనుండు రెండువేలపెద్దగుఱ్ఱములతోను
గుండమదేవుఁడు గొబ్బూరిరాజు మున్నగువార లెనుబదివేల యేనూట
యెనుబది మంచిబంట్లతోను తక్కినరాజు లివ్విధంబున అనఁగా నెను
బదివేల యేనూటయెనుబది సంఖ్యగల సైన్యముతోను వచ్చినట్లును
జెప్పఁబడినది. ఈసంఖ్య చూడ నిరువదిలక్షలకు మించియున్నది.
ఇచ్చటఁ బదునేడ్గురు రాజులు మాత్రమే వ్రాయఁబడిరి. యుద్ధాహ్వాన
పత్రికలో వ్రాయఁబడిన తక్కిన తొమ్మండుగురు రాజుల సైన్యము
యొక్కయు నిందు లెక్కలేక చెప్పిన సమూహవాచకశబ్దములచేఁ దెలి
యఁ దగిన సైన్యముయొక్కయు సంఖ్యను మన మూహించినచో నగో
చర మగును. కాఁబట్టియే కవి

« వచ్చినబలముల వరుస గణింప
బుద్ధిమంతుల కైనఁ బొందదు నేర్పు »

అని వ్రాసెను, ఇట్లు సంఖ్యాతీతమైన సైన్యముతో రాజాధిరాజులు
వచ్చుటంతయని పల్నాటిపాళెగాండ్ర యుద్ధమున నేమియుఁ గానరాదు.
తుదకు వచ్చినసైన్యమువిడిదికైనం బల్నాటిదేశము చాలదు. శ్రీశైలా
రణ్యము చేరువ నున్నది కాఁబట్టి యది విడిదిగాఁ జేసినను వచ్చినవారి

యనేకదళములకుఁ బల్నాటిదేశము విక్రయించినను జాలదు. కోడి పందెములో వచ్చినపగవలన జరిగినయీ చిన్నభూస్వాముల తగవు వాస్తవమునఁ గవిచెప్పినంత జరిగియుండినచో వారివారి శాసనాదు లందుఁ దప్పక వ్రాయఁబడి యుండును. అట్లెచ్చటను గానరాదు, ఈ వచ్చినవా రెల్ల నోడుట వాస్తవమే యయినయెడ బ్రహ్మనాయఁడు మలిదేవరాజును సార్వభౌమునిఁగాఁ జేసి యుండును.

కాఁబట్టి కవి కేవలవాగాటోపమున యుద్ధము నింత పెంచి పెద్ద చేసిన వాఁడే కాని వాస్తవమున నింత జరిగి యుండదు గాన దీనికై లక్షలకొలఁది సైన్యముతోఁ బై రాజులు రావలసినంత పని గలిగియుండు నని నమ్ముటకు వీలులేదు. కావుననే వీరభద్రరావుగారు «మిక్కిలి యతిశయోక్తులతోఁ జేరిన వర్ణనములతోఁ జెప్పఁబడినది» అని వ్రాసిరి. ఇంక నీవాక్యములలోఁ జెప్పఁబడిన రాజులనామముల విషయములో ననేకాసందర్భములు కానవచ్చుచున్నవి. విస్తరభీతిచే వ్రాయనైతిని. ఇదంతయుఁ బరిశీలింపఁగా విల్సన్ దొరగారు «బ్రహ్మనాయఁడు మఱి పన్నిద్దఱు భూస్వాములు పశువుల మేపరులు గలిసి పల్నాటిదేశములోని మాచెర్ల గురిజాల అను రెండుపట్టణములమీఁద యుద్ధము చేసిరి" అని వ్రాసినవిషయమే వాస్తవ మని నమ్మఁదగి యున్నది. ఇందువలనఁ గవి యల్పవిషయములఁ బెంచి వ్రాసినాఁ డనియు నందుచే నివి యవాస్తవము లనియు నందుచే నమ్మఁదగ వనియుఁ దేలును. రావుగారతిశయోక్తులతోఁ జేరినవర్ణనము లన్న మాటకుఁ గూడ నిదే తాత్పర్యము. లేని యర్థము నున్నట్లు వర్ణించుట గదా యతిశయోక్తి. అట్టివర్ణనములు వాస్తవములు గావనుట తెల్లము. అవాస్తవము లని తెలిసియు నందున్న ప్రతాపరుద్రాది శబ్దములను బట్టి కాలనిర్ణయము చేసికొని దానిచే మమ్ము వారు దూఱుట తగదు.

ఇఁక నంతటి శ్రీనాథమహాకవి యింత యసంభావితార్థమును వ్రాయునా? యని యనుకొనరాదు. కవులు తమకావ్యోత్కర్షమునకు యిట్లు వర్ణింతురు వారనుట. "కవీనా ముచ్ఛ్రియ సౌందర్య గుణా మృతోద్యాః। కవే రాహార్య వర్ణనమ్" ఇత్యాదివచనముల వలనను అనుభవమువలనను, విశ్వవిఖ్యాతంబై యున్నయది. అటులుగాక యసర్వజ్ఞుఁడుగా నున్న పండితమాత్రం బగు శ్రీనాథకవియైనను రెండు మూడు వందల సంవత్సరములకు వెనుక జరిగి యున్న పల్నాటివీరుల యుద్ధవృత్తాంతమును జరిగినవాస్తవస్థితి వదలకుండ వ్రాయుట కెటులు సమర్థుండు కాఁ గలండు? వాదనిర్వాహమునకై నే నీకవియందు దోషసమర్థనము చేయుచున్నా నని తలంప రాదు. ఇంతకన్న నసంభావితార్థముల నెన్నింటినో యిక్కవివరుండు వర్ణించినవాఁడు.

ఉమాకాంతముగారు పల్నాటిచరిత్రోపోద్ఘాతమున ననేక స్థలములలో నీ కవియొక్క పొరపాటులను నిరూపించి వ్రాసి యున్నారు. స్థాలీపులాకన్యాయమున నించుక వ్రాయుచున్నాను. ఆయుపోద్ఘాతము 44 వ పేజీలో,

"గ్రంథములో ననుగురాజు కార్తవీర్యుని కేడవతరము వాఁడుగాఁ జెప్పఁబడిన దని యిదివఱకే తెల్పియుంటిని. రావణుఁడు నర్మదాతీరమున శివపూజ చేయుచుండఁ గార్తవీర్యార్జునుఁడు నర్మదలో జలక్రీడలు సల్పుటయు, నతని వేయిచేతులచేత నడ్డగింపఁబడిన జలప్రవాహ మెగదట్టి రావణునిపై దొట్టుటయు, వారిద్దఱు కలహించుటయుఁ, బురాణప్రసిద్ధ విషయంబులు గానఁ గార్తవీర్యుఁడు రావణునికి సమకాలీనుఁడై యుండవలయును. రావణుఁడు రాముఁడు నేకకాలమం దుండినవారు. రామాయణకాలము క్రీ. పూ. 18 వ శతాబ్దమునకు ముందేకాని తరువాతనై యుండ దని రమేశచంద్రదత్తు మొదలగుపండితులు వ్రాసియున్నారు.

అనఁగా నిప్పటికి మూఁడువేల రెండువందలసంవత్సరములకుఁ బూర్వ
మున నగును. కార్తవీర్యార్జునుఁడు రామాయణకాలమున నుండినవాఁ
డగుటచే నతఁడును మూఁడువేల సంవత్సరములక్రిందనే యుండి తీర
వలయును. అనుగురాజు కార్తవీర్యుని కేడవతరము వాఁడైనయెడలఁ
దరమునకుఁ బూర్తిగ నూఱేండ్లప్రకారము చూచినను సుమారు
రెండువేలసంవత్సరముల క్రిందట ననుగురా జుండినవాఁ డగును. కురు
క్షేత్రయుద్ధము జరిగినతరువాత నాలువందలసంవత్సరములకో యేడు
వందలసంవత్సరములకో పల్నాటియుద్ధము జరిగియుండును. ఇదియే
నిజమైనచో వీరభల్లాణుని భీమదేవుని నాకాలమునకు నెట్టి శాసన
ములు రద్దుపఱచి హిందూదేశచరిత్రము తలక్రిందు చేయవలసి యుం
డును. కావున ననుగురాజు కార్తవీర్యుని కేడవతరము వాఁడని వ్రాసిన
వ్రాఁత నిరాధారపువ్రాఁత యని స్పష్టము కాక మానదు" అనియు,
45 వ పేజీలో "అనుగురాజు చేదిదేశమును విడిచి పల్నాటి కేల
వచ్చెనో చూతము. కార్తవీర్యుఁడు చేసినపాతకములు బాధింపఁగా
బ్రాహ్మణుల యాలోచనవలన జీడినూనెగుడ్డలు ధరించి ససైన్యుఁడు
సామాత్యుఁడు సకుటుంబుఁడై రాజ్యమును వదలి యిలవేలు పైన
చెన్నకేశవుని వెంటఁ బెట్టికొని తీర్థయాత్రకు వెడలి వచ్చి వచ్చి కృష్ణా
నదీస్నానము చేసినప్పుడు తాము ధరించినసల్లగుడ్డలు తెల్లనాయె నని
యు నంతటఁ బాపవిముక్తులైరనియుఁ జందనవోలులో నప్పుడున్న రా
జనుగు భూపాలునకుఁ గూఁతు నొసఁగి పలనాడు హరణ మిచ్చెననియుఁ
గార్తవీర్యుఁడు చేసినపాపములు పట్టణము నంటి యుండుటవలనఁ దిరిగి
స్వదేశమునకుఁ బోవుట కిలవేల్పయిన చెన్నకేశవుఁ డిష్టపడలేదనియు,
నందుచేఁ బలనాటిలోనే స్థిరపడి రనియు గ్రంథములోఁ జెప్పఁబడినది.
ఎన్నిసంవత్సరములక్రిందటనో కార్తవీర్యుఁడు చేసినపాపము లతనిపూ
ర్వుల నెవరిని బాధింపక యనుగురాజునే యేల బాధించెనో తెలియ

రాదు, తీర్థయాత్రకు వెడలినచో రాజ్యమునఁ దమప్రతినిధి నెవ్వరినో యుంచి బయలుదేఱుదురు గాని దేశము నరాజకము చేసి యిలవేల్పునుగూడఁ జేతికిఁగొని కట్టగట్టుక యందఱు నొక్కసారి బయలువెడలి యుండరు. చెన్నకేశవుఁడు నోరుచేసికొని మానుషభాషణంబుల స్వదేశమునకుఁ బోవలదని చెప్పెనఁట. పరమ భక్తులు గనుక నట్లు చెప్పె ననుకొన్నను జేదిరాజ్యమువంటి రాజ్యమునుండి తొలఁగించు నంతటి కరుణ భక్తులపైఁ జెన్నకేశవునికిఁ బుట్టుట చిత్రమే. కార్తవీర్యుఁడు చేసినపాపములు చేదిదేశము నంటికొని వదలకయుండుట దురవగాహము. ఏదియెట్లున్నను దాను దేశము విడిచి పోవలసివచ్చిన పుడు తనపూర్వుఁడైనకార్తవీర్యుఁడు చేసినపాపము లనుగురాజునకు జ్ఞప్తికి వచ్చియుండుట వాస్తవము......మహమ్మదీయులతొందరలవల ననో స్మిత్తుదొరగారు చెప్పినట్లు రీవాభగేలులవలననో లేక యన్యశత్రుల వలననో యనుగురాజు రాజ్యమును గోలుపోయి ససైన్యముగఁ బల నాటికి వచ్చియుండును......ఇట్టికష్టకాలమున ననుగురాజు దన దుర దృష్టమునకుఁ గారణము కార్తవీర్యార్జునుండు చేసినపాపములే యని భావించుట యొకవింత గాదు »

అనియు మున్నుగా నెన్నెన్నియో కవియొక్క భ్రమప్రమాదాదులు చూపినారు. కాఁబట్టి యీకవి యసంభావితార్థవక్తలలో మొట్టమొదటివాఁడు గా లెక్కింపఁ దగినవాఁడు.

ఇంకొకటి. ఈకవి కేవలము పుక్కిటిపురాణగాథలను విశ్వసించి యీచరిత్రమును వ్రాసినవాఁడు. కాఁబట్టియే కృష్ణదేవరాయచరిత్రము పదుమూఁడవప్రకరణమున « మనదేశములో సత్యవంతము లగు చరిత్రములను వ్రాయునభ్యాసము లేనికారణమునఁ బుక్కిటిపురాణగాథలను బురస్కరించుకొని మనము చరిత్రములనువ్రాయుచుంటిమి. ఆ దోషము లుండక మానవు. ” అని వీరభద్రరావుగారు వ్రాసినవాక్య

ముక కిపల్నాటివీరచరిత్రము విషయ మగు చున్నది. ఈచరిత్రము కేవలము పుక్కిటిపురాణములనే పురస్కరించుకొని శ్రీనాథుఁడు రచి యించినట్లు లోకప్రవాదము గల దని యుమాకాంతముగారు తమ పల్నాటివీరచరిత్రోపోద్ఘాతము 78-79 పేజీలలో, శ్రీనాథుఁడు దేశ సంచారము చేయుచు మాచెర్లచేరి నాఁటికురుపుబాధవలన నచటఁ జెన్నకేశ్వరుని సేవించుచుండ నొకనాఁడురాత్రి చెన్నకేశ్వరుఁడు స్వప్నమందు సాక్షాత్కరించి మద్భక్తుండగు ననుగురాజుయొక్క చరి త్రమును మదంకితముగఁ జేయుము నీవు రోగముక్తుండ వగుదువని చెప్పిన తరువాత,

"శ్రీనాథుండు మేల్కాంచి స్వప్నవృత్తాంతమునకు సంత సించి పల్నాటివారిహృదయసీమలయందుఁ జిరకాలవిజృంభణముతో నాటియుండినచరిత్రాంశములఁ జక్కఁగ గ్రహించి గ్రంథరచ నకుఁ దొడఁగి ...... చెన్నకేశవునియాలయములోఁ గూర్చుండి చెప్పుచు దాదాపుగా భారత మంత పెద్దదిగా నున్న యీగ్రంథ మును రెండుమాసములలోఁ బూర్తి గావించె నఁట. గ్రంథము సమాప్తియగుపఱకు రోగముకూడఁ బూర్తిగఁ గుదిరె నఁట. గ్రంథము పూర్తి యైనతరువాత నేకారణముననో మనస్సు చలించి తొంటియట్ల విషయప్రవృత్తుండు కాఁగాఁ జెన్నకేశవుఁడు కోపించి ప్రతిదినము పగలే శ్రీనాథునికిఁ బ్రత్యక్షమగువాఁ డారో జతనికి దర్శన మీాక స్వప్నమం దగపడి నీవు పతితుఁడ వైతివి గాన నీగ్రంథము నేను గ్రహింపఁజాల నది మూలమాదిగలపాలౌఁగాక యనివాక్రుచ్చి యదృశ్యుం డయ్యెనఁట. మఱునాఁడుశ్రీనాథుండు మేల్కాంచి యశుభస్వప్నంబునకువగచి యెంత యో కష్టములో రచియించిన యిమ్మహాగ్రంథము భగవంతుఁడు చేకొ నమిచో దాన ఫల మేమి యని దుఃఖావేశంబుతోఁ జేత నున్నతాళపత్ర సంపుటము చింపి చింద ఱవందఱగాఁ బాఱ వేసె నఁట. మూలలు మాది

గలు మొదలైనవా రెవరికి దొరికినపత్రములు వా రేరికొని రఁట. ఈ కథయొక్క నిజానిజము లెట్లున్నను గ్రంథ మొకచోటను సంపూర్ణముగ లేక శకలములుగా నొకరివద్దఁ గొంత మఱియొకరివద్దఁ గొంతగఁజాల ముఖ్యముగఁ బిచ్చుకుంటలు, మాలలు మొదలగు నిమ్నజాతులయాధీనము లోనే యున్నమాట వాస్తవము" అని మొదలుగా వ్రాసియున్నారు. ఇట్లు లోకప్రవాదమునకు ననుభవమునకు సరియైనందున నింతియే దీని వాస్తవ మగుచు యుండనోపు. ఇట్లు ప్రక్షిప్తపురాణముల మూల మైనది కావుననే యీగ్రంథము దోషములపాలై యున్నదని తోఁచెడిని.

కొండయ్య.—పల్నాటివీరుల చరిత్రమును గవి మహాభారతమున కనురూపముగ రచియింప నెంచి యనేకవిషయములను దోఁచినట్లు కల్పించినాఁడు. నలగామరాజమలిదేవరాజాదులను కురుపాండవులకుద్ది చేసి వారియుద్ధమునకు ద్యూతమువలె వీరి యుద్ధమునకుఁ గోడిపందెము కారణముగాఁ జేసి యోటుపడినవారల కరణ్యవాసాదులు దెచ్చి పెట్టి విరాటనగరమున గోగ్రహణముమాదిరి మందాడినగరమున గోగ్రహణమును మలిదేవరాజాదులు సమయబద్ధులై శ్రీశైలములో నేడుసంవత్సరములు గడిపినతరువాత రాయబారుల సంపుటను నావల యుద్ధోద్యోగ రాజాహ్వానాదులను గొంచె మించుమించుగాఁ గల్పించి తుదకుఁ గార్యమపూడిని గురుక్షేత్రము గావించి బాలచంద్రనాయుని నభిమన్యునిఁగాను బ్రహ్మనాయునిఁ గృష్ణునిఁగాను జేసి కథాశరీరము నెంతయుఁ బెంచి పెద్దఁ జేసినవాఁడు. పర్ణ్యులయతిశయమునకై యనుగురాజు కార్తవీర్యార్జునున కేడవతరమువాఁ డనియుఁ బుణ్యాత్ముండైన యయోధ్యాదేశమునుండి (పరాజితుఁడై పాఱి గాక) తీర్థయాత్రకై వెడలి వచ్చి పవిత్రమైన పల్నాటిదేశమున వసించినాఁ డనియుఁ జెన్నకేశవుని సాక్షాత్కారముగలవాఁ డనియు నేమియేమియో కల్పించినాఁడు. వాస్తవమునఁ బాలమాచాపురియనునది పాలమాచఱను నాంధ్రభాషా

శబ్దములతోఁ జేరిన నామము గలిగియుండినందునను జంబనాపురి యను నామాంతరముగూడ జంబన్న (జంబన) అను నాంధ్రపదముతోఁ జేరియున్నందునను వీరికులదైవము పేరు గూడ చెన్న యను నాంధ్రపదముతో నున్నందునను అనుకుశబ్దంబు నట్టిదిగానే చూపట్టుచున్నందునను వీరాంధ్రదేశాభిజనులు గానెన్నఁదగి యున్నారు. వీరిమంత్రులకుఁ గల రేచర్ల గోత్రము వెలమకులము చేతినాయఁడు దొడ్డనాయఁడు పెద్దన్న అని మొదలయిన నామములును దీనిని బలపఱచుచున్నవి. రేచర్ల యను గ్రామమున వసించుటను బట్టి వారి కాగోత్రము కలిగియుండుటయు నాగ్రామమేకశిలానగర ప్రాంతము నాంధ్రదేశమున నుండుటయు శ్రీనాథభీముఖండాదులచేతను ననుభవము చేతను వెలమపదము మనయాంధ్రదేశములో నున్న నాలవజాతివారిలో నొక తెగవారియందు రూఢమగుటయు నాయఁడు దొడ్డ పెద్దన్న మొదలగునవి యాంధ్రభాషాపదములగుటయు సుప్రసిద్ధంబు. దీనం బట్టియె "బ్రహ్మనాయనితండ్రి మున్నగువారు పశ్చిమసీమనుండి కృష్ణానది దాఁటి పల్నాటికి వచ్చినవారు" అని యచటి పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. అపుడా దేశమును బిల్లలమఱ్ఱి రాచకొండ రాజధానులుగాఁ రేచర్ల జేతిరెడ్డివంశజులే పాలించుచుండిరి గావున నీబ్రహ్మనాయకాదులు వారికుటుంబములోనివారే యయి యుండవలె. కవి యేమో యతిశయమునకై వీరికి వారికిఁ గలసంబంధమును మఱుఁగుపఱచి యార్యావర్తమునుండి వీరనుగురాజు వెంట వచ్చినవారని వర్ణించి యున్నవాఁడు కాని వేఱు కాదని వాక్రుచ్చుచున్నారు.

మఱికొందఱు.—ఈకవి యాంధ్రనైషధాదికృతికర్తయై ప్రసిద్ధిగన్న శ్రీనాథకవి గాఁడు. అక్కవిరాజై యుండినచో నింత యసంభావితార్థములను జెప్పఁడు. తదీయకవితాసుధారసమును గ్రోలి తన్మాధుర్యాదుల ననుభవించినవార లీవిషయము నెఱుఁగఁగలరు. మఱియు నాతండు పుక్కిటిపురాణములను బురస్కరించుకొని యిట్టికావ్యరచ

నము నెప్పటికిం జేయండు. చేయవలసి వచ్చినచో నద్దానిసందర్భము లను సంస్కరించి సంభావితం బగునట్లు చేయును. కావున నిది యథా శ్రుతగ్రాహి యైన యాపేరిటిమఱియొకయప్రగల్భకవిచేఁ గూర్పంబడి యైన నుండవలెను. లేదా, యెవఁడో తా నేర్చినకొలంది వ్రాసి తన గ్రంథమునకు మహత్త్వము రాఁ గోరి ప్రసిద్ధశ్రీనాథమహాకవి రచి యించినట్లు వ్రాసియైన నుండవలెను. ఇంతియ కాని వేఱుగానోపదు. కాఁబట్టియే యీగ్రంథమునందుఁ బెక్కులు శబ్ద దోషములు చూపట్టుచున్న వని యందును.

దీనం జేసియే రావుగారీ యాంధ్రులచరిత్రముయొక్క యుపోద్ఘాతమున 26 పేజీలో « ఉమాకాంతముగారు ప్రకటించినభాగము శ్రీనాథకవిరచితగ్రంథములోనిది యేనా యని యొక గొప్పసందేహము గలుగుచున్నది. ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారము లోని ప్రతు లశోచనీయావస్థలో నున్నవి » అనియు, ఏడవప్రకరణము 196 వ పేజీ ఫుట్నోటులో « ఈశ్రీనాథుఁడు శృంగారనైషధాది మహాకావ్యములను రచించిన కవిసార్వభౌముఁడే యని చెప్పుచున్నారు గాని, యీగ్రంథములోని వ్యాకరణదోషములను వీక్షించినప్పుడీ గ్రంథ మామహాకవిరచితము కాదేమో యని సందియము కలుగుచున్నది" అనియు వ్రాసినారని యెంచెదను.

ఈకవి యెవఁడైన నగుంగాక, గ్రంథములో నున్నప్రతాపరుద్రాదిశబ్దములు ప్రథమప్రతాపరుద్రాదులను బోధింపమి నున్నగువానిచే రావుగారిసిద్ధాంతము నిలువకపోవుటయే మాకోరినపని. అది పైవిమర్శమువలన సిద్ధించినది. అయినను పైసందర్భము లన్నియు నెఱింగినరావుగా రాభాగములోని « ఒకవేయియశ్వాల » నని మొదలగువాక్యములను బట్టి వాస్తవమును విచారింపక ఇంతయేల యని మొదలుగా వెలుగోటివారి వంశచరితమును దూఱవచ్చుట యుచితంబుగాఁ దోఁపదు.

ఇదివఱకు సుమాకాంతముగారు ప్రకటించిన బాలచంద్రయుద్ధ ప్రకరణమున నున్న వాక్యముల నెత్తి విమర్శించితిని. ఇపుడు, మదరాసు లిఖితపుస్తకభాండాగారములో లెక్కకుమీఱి యున్నప్రతులలో నెం. 14-3-15. 12-2-34. 14-4-52 గలప్రతులలోని కొన్నివిశేషముల నుదాహరించుచున్నాఁడను. అందు యుద్ధాహ్వానప్రకరణమున.—

« ఉరగేశుఁ డనునట్టి యొడ్డభూపతికి
దేవాద్రి నేలెడు తెలుగుబిజ్జలుకు
సూర్యకుమారుకుఁ జోళభూపతికి
వీరభల్లాణకి (భల్లాణుకు) విక్రమపతికి
అరవసింగాళున కణ్ణామపతికి
(అణ్ణామపతి తిరువణ్ణామలై పతియై యుండనోపు.)
బంగాళపతికిని బంచపాండ్యులకు
మఱియు దేశాధీశ మండలేశులకు »

అనియు, ఆగమనప్రకరణమున

« పరఁగంగ శ్రీవీరభల్లాణి వచ్చె
అశ్వంబు లొకవేయి యమితప్రతాప
రుద్రుఁడు పంపించె రూఢ సంగతిని
బాచిదేవుఁడు వచ్చి పన్నుగాఁ గదిసె
(బాచియనునది నంద్యాలసమీపమున నుండు బాచిపల్లియను గ్రామ మని గ్రహింప నగు.)
ఇరువదివేలతో నేతెంచె నుద్ది
భూ మేలుబలదేవపురుషోత్తముండు
ధనదదాసుఁడు పంప ధరణీశ్వరుండు
ఉజ్జయినీపురి నొప్పుగా నేలు

మహాదేవదాసుఁడు మదకరుల్ వేయి
పదిలక్షబలములు పన్నుగాఁ గొలువ
దక్షిణజలనిధి దాపున నున్న
పేరైనరాజులు పృథివి కంపింప
సింధునదీతీరశివకీర్తిఘనుఁడు
గట్టుభూముల నేలుఘను లైనపతులు
గురుసహాస్రద్వయఘోటకసహితు
లగుతురుష్కులు వచ్చి యవనీశుఁ గనిరి
సాని (గి) పోతమరాజు సత్యాఖ్య ప్రెగడ"

అనియు భేదము లగపడుచున్నవి. వీరల సైన్యములను గుఱించి వ్రాయఁబడిన వాక్యములలో నెన్నో భేదములు గలవు. ఇం దాహ్వానప్రకరణమునఁ గ్రొత్తవారు, ఒడ్డెభూపతి తెలుగుబిజ్జలుఁడు సూర్యకుమారుఁడు విక్రమపతి అణ్ణామపతి పంచపాండ్యులు దేశాధీశులు మండలేశ్వరులు. ఆగమనప్రకరణమునఁ గ్రొత్తవారు, పేరైనరాజులు శివకీర్తిఘనుఁడు గట్టుభూముల నేలురాజులు తురుష్కులు సాని (గి) పోతరాజు సత్యప్రెగడ. పై లిఖితపుస్తకములలో ముద్రితప్రతి నున్నపాఠములకన్న సించుక భేదముతో వ్రాయఁబడినవారు—వీరభల్లాణి, అమితప్రతాపరుద్రుఁడు, ధనదదాసుఁడు, మహాదేవదాసుఁడు.

ఇట్లు భిన్ననామములు గలరాజులును ఆహ్వానకాలములో లేక యాగమనకాలములో వచ్చియున్నరాజులును ననేకులు గలరు. వారి వారికిఁ గాలభేదము గూడ నగపడుచున్నడి. వీనిలో వాస్తవ మెద్దియో అవాస్తవ మెద్దియో నిశ్చయించుట దుశ్శక మైయున్నది. ఇదంతయు ననుభవించియే కాఁబోలు "ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారములోని ప్రతు లమోమయావస్థలో నున్నవి" అని వీరభద్రరావుగారు వ్రాసియుందురు. ఇట్టివానిని బట్టి కాలనిర్ణయంబు వా రెటులు చేసిరో

తోఁపక యున్నది. ఒకవేళ అనేకప్రతులను పరిశీలించి ముద్రింపఁబడిన ప్రతియె విశ్వసింపఁదగిన దని యనఁజూతురు. అది తగదు, మన మెద్ది నిర్దుష్టముగా నుండునో దానినే గ్రహింపవలయుఁ గాని యెట్లుండినను ముద్రితప్రతి యని గ్రహించుట తగదు గదా! ముద్రితప్రతిలోని పాఠములకన్న లిఖితప్రతులలోని పాఠములే కొన్ని సమీచీనములు చూపట్టుచున్నవి.

« మదమునఁ బ్రాచిదేవుండును గలసి.
పదిలక్షలబల ముత్సవమున రాఁగ »

అను ముద్రితపుస్తకపాఠములలో యతిదోషములు కానవచ్చుచున్నవి.

బ్రాచిదేవుఁడు నచ్చి పన్నుగాఁ గలసె
పదిలక్షబలములు పన్నుగాఁ గొలువ

అని లిఖితపుస్తకములందుఁ గలపాఠములలో నవి లేక యున్నవి. ఇది గాక.—

« వీరభల్లాణుండు విక్రమాఖ్యునకు »

అను ముద్రితవాక్యములో విశేష్యపదమును ప్రథమాంతముగఁ జెప్పుట శాస్త్రీయము కాదు. వీరభల్లాణికి (భల్లాణునకు) అనులిఖితపుస్తక పాఠము సరిగాఁ దోఁచెడు. ఇదిగాక ముద్రితప్రతిలో, « తెనుఁగుబిడ్డలకు కర్ణమాపతికి కడలవారొక వేయి ధనరథాస్యుఁడు" అని మొదలుగాను, లిఖితపుస్తకములలో, « తెనుఁగుబిజ్జలునకు, అర్ణామపతికి, పండ్రెండు వేలు, కడలవారొక వేయి, ధనదదాసుఁడు" అని మొదలుగాను జూపట్టుచున్నవి. వీనిలోఁ గలభేదము స్పష్టము. కాఁబట్టి లిఖితపుస్తకములలోనిపాఠము లప్రశస్తము లని తీసివేయ వలను లేదు. ఇది గాక అనేకప్రతులలో నేకరూపముగా నున్నపాఠములను లిఖితప్రతులలో నున్నవని యెట్లు తీసి వేయవచ్చును? ఇట్లగునపుడు బిజ్జలుఁడు వీర

ఖల్లాణి పంచపాండ్యులు రుద్రుఁడు మున్నగువారలు రావుగారు కని
పెట్టినవారు గాక యా నామములు గలయితరరాజులు గావచ్చును.
దేవాద్రియన దేవరకొండ. మాదానాయనియుమామహేశ్వర శాసన
మున "దేవనగదక్షిణప్రాంతంబున" అని వ్రాయఁబడినది. బిజ్జల
వంశీయులు కాపువా రాంధ్రదేశమున నైజాములో జమీన్దారులు
ప్రసిద్ధులు. వీరఖల్లాణి యనువాఁడు నొక్కఁ డుండనోపు. పంచ
పాండ్యులు మధురానాథులు సుప్రసిద్ధులు. రుద్రులనువా రెందఱో
కలరు. అమితప్రతాపము గలరుద్రుఁ డనునర్థ మగునే కాని ప్రతాప
రుద్రుఁ డనునర్థము కాదు. ఈవిషయము ముందు వివరింపఁబడ
గలదు. ఇట్లున్న వీనిం బట్టి వేఱొకయుద్ధకాలము గూడ సిద్ధాంతపడ
వచ్చును. ఇట్లగుచో "మొదటిప్రతాపరుద్రుఁడు నలగామరాజునకు"
అని మొదలుగా రావుగారు చేసినసిద్ధాంతము నిలువఁజాలదు. పరస్పర
విరోధములవలన నాకాలము స్థిరపడ దన్నచో రావుగారు నిర్ధారించిన
యుద్ధకాలము గూడ నిలువకపోవును.

ఇట్లు శ్రీనాథకవి రచితగ్రంథ ప్రతులలోనే యిన్ని విరోధ
ములు కానవచ్చుచున్నవి. ఇంక నీచరిత్రము మల్లయ రామసెట్టి వీర
భద్రయ్య మున్నగు పెక్కండ్రు కవులచే వేర్వేఱుభంగుల రచియింపఁ
బడినది. వానిలోఁ గలపరస్పరవిరోధములు వాచామగోచరములు.
పల్నాటివీరచరిత్రవిమర్శము వేఱుగ వ్రాయ నుపక్రమించినాఁడఁ గాన
వానినెల్ల నిట వ్రాయను. ఇట్టి పరస్పరవిరోధముచేఁ గాలనిర్ణయము
కాకపోవుట యటుండఁ జరిత్రాప్రామాణ్యశంక గూడ వచ్చుచున్నది.
ఈచరిత్రము శాసనారూఢమును గాదు. కాఁబట్టి పరస్పరవిరోధముల
చేతను శాసనములం దుదాహృతములు గామిచేతను జెవిరెడ్డి గాథలు
విశ్వాసపాత్రములు గావని వక్కాణించుచున్న రావుగారు పరస్పరవిరుద్ధ
ములై శాసనానుదాహృతములై యున్న పల్నాటివీరచరిత్రములలోని విష

యములను నమ్ముటకు వీలు లేదు. అట్లగునపుడు రావుగారు ప్రతాప రుద్రాదిశబ్దములకుఁ దమయిష్టప్రకారము మొదటిప్రతాపరుద్రుఁడు రెండవకేతరాజు రెండవవీరభల్లాణుఁడు అని యర్థము నల్లికొని చదువరుల కాగ్రంథములో నిట్లే యున్న దని నమ్మకము గలుగఁజేయుటకు "చెప్పఁబడియున్నది" అని మొదలుగా వ్రాసి జేతిరెడ్డిమూలపురుషుఁ డనువిషయమును నెట్టివేయ మాటాడ్డుట మిక్కిలి యవిచారసిద్ధమని యేర్పడుచున్నది.

ఇఁక రావుగా రాయా రాజులకాలమునుబట్టి పల్నాటివీరుల యుద్ధకాలము నెట్లు నిర్ధారించిరో తద్విమర్శము చేయఁబడుచున్నది. వీరు పల్నాటియుద్ధము క్రీ. శ. 1176 పైనను 1182 లోపలను జరిగిన దని సిద్ధాంతము చేసి యున్నారు. కొమ్మరాజుతండ్రి వీరసోమేశ్వరుఁడు మృతినొందినతరువాత నీయుద్ధము జరిగిన దని చెప్పఁబడియుండుట చేతను సోమేశ్వరుఁడు 1176 వఱకుఁ బరిపాలనము చేసినందుచేతను 1176 సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము జరుగ లే దనియు, కోటకేతుఁడు సింహాసనము నధిరోహించుటకు మున్నే యీ యుద్ధము జరిగిన దని యేర్పడియుండుటచేతను కేతరాజు 1182 వ సంవత్సరమున సింహాసనము నధిరోహించి యుండుటచేతను, 1182 సంవత్సరమునకుఁ దరువాత జరిగి యుండ దనియు, నీరెండు పైసిద్ధాంతమునకు ముఖ్యాధారములని చాటుచున్నారు. కోటకేతమహారాజు 1182 వ సంవత్సరమున సింహాసన మెక్కినాఁ డనుట కమరావతిలోనియాశాసనము ప్రమాణం బని చరిత్రకారుల నిశ్చయము. ఆశాసన మివ్విధంబుగ నున్నది.

"అస్తి శ్రీధాన్యకటకం పురం సురపురాద్వరమ్। యత్రా మరేశ్వర శ్శంభు రమరేశ్వరపూజితః। ....శాకాబ్దే యుగఖేందు రూపగణితే మాఘే దశమ్యాం తిథౌ। శుక్లాయాం గురువాసరే శుభ

దినే సంప్రాప్తరాజ్యోన్నతిః । శ్రీమత్కేతన్నృపస్సమస్తగుణవాన్ గ్రామాన్ వరేణ్యాన్ స్వహస్తాన్ । సంప్రాదాత్ తుంగతేశ్వరాయ విపులశ్రీ బ్రహ్మసంపద్వతః ॥ స్వస్తి శ్రీచతుస్సముద్రముద్రితనిఖిలవసుంధరాపరిపాలక శ్రీమత్త్రినయనపల్లవప్రసాదాసాదితకృష్ణవేణీనదీదక్షిణ షట్సహస్రావనీవల్లభ భయలోభదుర్లభ చోళచాళుక్యసామంతమదానేకపమృగేంద్ర విభవామరేంద్ర శ్రీమదమరేశ్వరదేవదివ్యశ్రీపాదపద్మారాధక వరబలసాధక శ్రీధాన్యకటకపురవరాధీశ్వర ప్రతాపలంకేశ్వర... శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోటకేతమహారాజులు శకవర్షంబులు 1104 అగు నేటిమాఘశుద్ధ 10 గురువారం నాడు శ్రీమద్బుద్ధదేవరకు నాచంద్రతారార్కంగా నిచ్చిన యూళ్ళు కంద్రవాటిలోని కంతేరు కొండపడమటిలోని మేడికొండూరు డోకిపఱ్ఱు. ఈధర్మం నడపనివారు పంచమహాపాతకములు చేసినవారు "స్వదత్తాంపరదత్తాంవా యోహరేత వసుంధరామ్ । షష్టివర్షసహస్రాణి విష్ఠాయాం జాయతే క్రిమిః" అని.

"ఈశాసనప్రకారము కోటకేతుఁడు క్రీ. శ. 1182 వ సంవత్సరమునకు సరి యైన శా. శ. 1104 వ సం. మాఘశుద్ధదశమినాఁడు రాజ్యమునకు వచ్చెను." అని యుమాకాంతముగారు వ్రాసినారు. అదియే మనరావుగారికి జీవాతు వని యెంచెద. అయినను గాకున్నను నీశ్లోకమువలన నీయర్థము రా నేరదు. ఎందు కనఁగా, శుభదినే, అను సప్తమికి సంప్రాప్త అనుచోటి ప్రాప్తిక్రియయం దన్వయ మైనచో గదా యది ఘటిల్లును. అప్పు డిది రాజ్యప్రాప్తిబోధకశాసనం బగును. కేవల రాజ్యప్రాప్తిని బోధించుటకై శాసనము లెవ్వారును స్థాపించుట కానము. కేతరాజు కశాసన మాతనముగ నట్లు స్థాపించియుండు నను కొందమన్నచో గ్రామదానమునకుఁ గాలము లేకపోవును. శా సనములు రించినధర్మములు తత్కాలము తెలుపుటకు శాసనములు వ్రాయిం

చుచుఁ దద్వ్యాజమునఁ దమపౌరుషపరాక్రమాదులు దెలుపుట కనుచున్నారము. ఇది దానముఁ బొందినవారికి శాశ్వతాధారముగా నుండుననియు దీనిం గనినవా రిట్టిసత్కార్యము లొనరింతు రనియు నందువలన ధర్మసంస్థాపనం బగు ననియు స్థాపకులతాత్పర్యము. రాజ్యప్రాప్తిబోధనమువలన ఫలితార్థ మెద్దియు లేదు. కాఁబట్టి సంప్రాదాత్ అనుక్రియయందే శుభదినే అనుదానికన్వయము గా నోపు.

ఇఁక శ్లోక మీయర్థమునే బోధించుననుటయందు నియామకము లేదు కాఁబట్టి యిది నిలువఁ జాల దన్నచో, శాబ్దబోధయందు వక్తృతాత్పర్యజ్ఞానము సహకారికారణము కాఁబట్టి యిచ్చట శాసనస్థాపకునితాత్పర్య మేయర్థమునందుఁ గలదో ఆయర్థమే యీశ్లోకము నకుఁ జెప్పవలయు. అందుకై శాసనమున నీశ్లోకార్థ మెటులు వ్రాయఁబడినదో చూడ వలసి యున్నది. అయ్యది యిట్లు వ్రాయంబడినది.

« కోటకేతమహారాజులు శకవర్షంబులు 1104 అగునేటి మాఘ శు 10 గురువారమునాడు శ్రీమద్బుద్ధదేవరకు నాచంద్రతారార్కంగా నిచ్చినయూళ్ళు...జాయ తే క్రిమిః '' అని.

ఇందుఁ గేవలము భూదానమును గూర్చియె వ్రాయఁబడినది గాని రాజ్యప్రాప్తిపేరే యెత్త లేదు. « స్వదత్తాం పరదత్తాంవా » అనునుపసంహారవాక్యము కూడ దానమె యిందు ముఖ్య మని తెలుపుచున్నది. ఇది రాజ్యప్రాప్తిబోధకమై యుండినచో « కోటకేతమహారాజులు శకవర్షంబులు 1104 అగునేటి మాఘ శు 10 గురువారమునాఁడు రాజ్యము నొందిరి. » అని వ్రాయవలసి యుండెను. అటులు లేక « గురువారమునాడు శ్రీమద్బుద్ధదేవర కిచ్చినయూళ్ళు » అని మొదలుగ వ్రాయఁబడినది. ఇందువలన, సంప్రాప్తరాజ్యోన్నతిః శ్రీమత్కేతనృపః గురువాసరే శుభదినే సుగతేశ్వరాయ బహూన్ గ్రామాన్ సంప్రాదాత్ '' అని యన్వయము చేయవలసి యుండును. కాఁబట్టి దాన క్రియాన్వయమునందే వక్తృతాత్పర్యము తేటపడుచున్నది.

ఒకవేళ శుభదినే యనుదానికిఁ బ్రాప్తిక్రియయందును దానక్రియయందును నన్వయము చెప్పఁగల మందు రేమో. అట్లగుచో «కోటకేతమహారాజులు...గురువాసరమునాడు సంప్రాప్తరాజ్యోన్నతివై బుద్ధదేవర కిచ్చిన యూళ్ళు" అని వ్రాయవలసి యుండెను. అట్లు వ్రాయలేదు. ఇంత యేల? సంప్రాప్తరాజ్యోన్నతిః, అను పదము యొక్క-యర్థానువాద మైనను జేసి యుండ లేదు. ఇది గాక ప్రాప్తిక్రియకు రాజ్యోన్నత్యమే కర్మముగాని రాజ్యము కాదు. అట్లగుచో సంప్రాప్తరాజ్యస్య ఉన్నతిః యస్య అని వ్యధికరణసమాసము చెప్పవలసివచ్చును. అయ్యది «సంభవతి సామానాధికరణ్యే» అను న్యాయమునకు విరుద్ధము. తద్విధియు లేదు. కాన నెన్నఁడో రాజ్యము నొంది యిప్పుడు తదౌన్నత్యము గలవాఁ డని చెప్పవలయును. అట్లగునపుడు «ఈశాసనప్రకారము కోటకేతుఁడు క్రీ. శ. 1182 సంవత్సరము...రాజ్యమునకు వచ్చెను» అను లేఖనము నిరాధార మగును. అట్లగునపుడు «కోటకేతరాజు 1182 సంవత్సరమునఁ బరిపాలనము వహించినాఁడు...పల్నాటియుద్ధము 1176-1182 సంవత్సరములనడుమ జరిగిన దనుట కేమిసంశయము లేదు" అనురావుగారివ్రాఁత నిరాలంబమై నిలువఁజాలక పోవును. ఇట్లుకాఁగా 1182 లోపలనే పల్నాటి యుద్ధము జరిగిన దని యుద్ధమునకుఁ బెట్టినయడ్డు దీఱినది. అందువలన «ప్రతాపరుద్రునితో సమకాలికుం డైనతనతాత యైన బేతినాయనితోఁ బ్రహ్మనాయఁ డెట్లు సమకాలికుఁ డయ్యెను...దురవస్థ పట్టినదిగదా" అని మొద లైనరావుగారిపరితాపము పరిహృతము గాఁగలదు. ఇది గాక, యీకోటకేతసింహాసనాధిరోహణకాలనిర్బంధము వదలినపుడు ప్రధానమల్లనిబర్హణన్యాయమున సకలోపద్రవములు అనఁగాఁ బరిపాలనముమాత్రము వదలుకొని బ్రతికి యుండిన నుండఁదగినవీరసోముని

చావు కల్పించుటయు 1199 సంవత్సరవు సాగిపోతరాజును 1182 సంవత్సరమున కీడ్పుటయు మొద లగునవి శమింపఁ గలవు.

ఇఁక నీయాక్షేపము చేయు వత్తురు. కోటకేతుఁడు 1182 సంవత్సరమునఁ గాక యంతకుఁ బూర్వమే సింహాసన మెక్కి యుండునన్నచో వతనితండ్రి యగుభీమరాజు రాజ్యకాల మడ్డము వచ్చును. 1182 వఱకుఁ బూర్వము భీమరాజు గదా రాజ్యము చేయుచున్నవాఁడు అని.

ఇది నిలువదు. భీమరాజు 1181 వఱకు రాజ్యముచేయుచున్నట్లు శాసనములలో వ్రాయలేదు. కోటకేతునిశాసనమునుబట్టి యూహింపద మన్నచో నన్యోన్యాశ్రయదోషము ప్రసక్తించి యేకాలనిర్ణయము గాక పోవును. 1181లో భీమరాజు రాజ్యము చేయుచున్నందునఁ గోటకేతుఁడు 1182సంవత్సరముననే సింహాసన మెక్కె నాఁ డనియుఁ గోటకేతుఁడు నాఁడే సింహాసన మెక్కినందున నంతవఱకు భీమరాజు రాజ్యము చేయుచుండె ననియు నూహించినచో నన్యోన్యాశ్రయదోషము తప్పదు గదా! ఒకవేళ నీభీమరాజు 1127 మొ. 1158 వఱకు రాజ్యము చేసిన గొంకరాజుసోదరిని వివాహ మాడినవాఁడు కావున నితఁడు క్రీ. శ. 1140 వ సంవత్సరముననో లేక యాప్రాంతముననో రాజ్యమున కారంభించి క్రీ. శ. 1182 వఱకుఁ బాలించి యుండును అని యుమాకాంతముగారి లేఖనమును బట్టి యాభీమునిరాజ్యకాలనిర్ణయము కాఁదగు నన్నచో నాపక్షమున గొంకరాజు రాజ్యకాలమునకన్యానానతిరిక్తముగ 1127 నుండి 1158 వఱకే భీమునిరాజ్యకాలమని చెప్పుట యుక్తిమంత మగును గాని గొంకరాజుకాలమునకు న్యూనాధికభావముగఁ జెప్పుట యుక్తిమంతము గాదు. ఇట్లనిర్ణీతమగుభీమదేవుని రాజ్యకాలమును బట్టి కోటకేతరాజు సింహాసనాధిరోహణకాలమును నిర్ణయించుటకు వీలు లేదు. అమరావతిశాసనము తన్నిర్ణాయకము కా దని నిరూపింపఁబడియెను.

ఇదిగాక పల్నాటివీరచరిత్రమున భీమరాజును చెప్పినపుడు కేత
రాజుతండ్రి యని గాని కేతరాజును చెప్పినపుడు భీమరాజుపుత్త్రుఁ
డని గాని లేనందున నీభీమరాజు కేతరాజుతండ్రి గాక మఱియొక ధరణి
కోట భీమరాజయియో, . యీ కేతరాజు భీమరాజుకుమారుఁడుగాక
మఱియొక కేతరాజయియో, యుండునేమో యని సంశయము ప్రబలు
చున్నది. కోటగండభూపతి మొదలగు కోట తెగవా రింకఁ గొంద
ఱున్నారు గదా! కోటరాజ్యము కొంత విభజించుకొని వారును
పాలించుచుండిన నుండవచ్చును గదా! ఇంతకు "ధరణికోటపురికి
దక్షుఁడై నట్టి" అనుచోటి దక్షపదము సమర్థుఁ డన్న యర్థమునే
బోధించును గాని రా జను నర్థమును బోధింపదు. ఇందువలన నా
పురిలో సమర్థుం డయినభీమదేవునికి, అని యర్థ మగును. దానం జేసి
కేతరాజుతండ్రి గాక వారికుటుంబములోవాఁడు మఱి యొకభీముఁడు
ధరణికోటలో నుండిన నుండ వచ్చును. లేక పుత్త్రుఁ డగు కేతరాజు
నందు రాజ్యభార ముంచి సమర్థుఁడైన భీమరాజు జీవించి యైన నుండ
వచ్చును. భీమరాజునందు రాజ్యభార ముంచి కేతరాజు నూరక యుంచి
నవారు కేతరాజునందు రాజ్యభార ముంచి భీమరాజు నూరక యుంప
వచ్చును గదా! లేదా, యీధరణికోట సత్తెనపల్లితాలూకాలోని
ధరణికోటయై యీభీమరా జక్కడివాఁడై యుండిన నుండవచ్చును.
ఇవన్నియుఁ జూడఁగా "ధరణికోటపతికి" అని పాఠము నూహించు
టయే యుక్త మని తోఁచెడిని. ధరణికోటపతి కేతరా జగును కాన వరివి
కాహ్వానము పంపిన ట్లగును. భీమదేవుండు "పెదబాహుభూపతికి
భీమసేనునకు" అనుచోటి భీమసేనునివలె నెవ్వండో యయి యుండ
నోపు. కాఁబట్టి భీమరాజు రాజ్యకాలమును బట్టి కేతరాజు రాజ్యారంభ
కాలమును నిర్ణయించుట సాధ్యపడదు.

ఇదిగాక కోటకేతరాజునకు ధరణికోటభీమరాజునకు సంబంధమే లేదు. ఎందుకనిన.—ఈకోటపదము ధరణికోటపదమునుండి వచ్చినది కాదు. అట్లగుచో "ధరణికోటపురికి దక్షుఁడైనట్టి" అని భీమరాజును గుఱించి చెప్పునప్పుడు పూర్తిగా ధరణికోటపదము వ్రాసినట్లు "కొండయన్నమరాజు కోటకేతుండు" అని కేతరాజును గుఱించి చెప్పునప్పుడును బూర్తిగా ధరణికోటకేతరాజు అని వ్రాయవలసియుండెను. అట్లుగాక యసంపూర్తిగఁ జెప్పుటకుఁ గారణ మేమి? ఛందోబద్ధవాక్యము కాఁబట్టి సందర్భోచితముగ నట్లు వ్రాయఁబడినదన్నచో నమరావతిశాసనములో "కోటకేతమహారాజు" అని యసంపూర్తిగ వ్రాయుటకుఁ గారణ మేమి? ఇయ్యది ఛందోబద్ధమైన వాక్యము కాదు కాఁబట్టి యథేష్టముగఁ బూర్ణనామము ప్రయోగింపవచ్చును గదా! కాన నిది ధరణికోటపదమునుండి వచ్చినది కాదు.

ఒకవేళ నీవంశస్థులకు ధరణికోటవారనియుఁ గోటవారనియు రెండువిధముల వ్యవహార మున్నది కాఁబట్టి యెటులు చెప్పినను జెప్పవచ్చునన్నచో నిట్లు విచారించెదను. ఈమతమున కోటవారనునదియుఁ ధరణికోటవారనునదియు సమానార్థకములే కదా! అగుచో కోటవారనుదానికి ధరణికోటవారనియే యర్థమగును. ఇట్లగునప్పుడు పైశాసనములో "ధాన్యకటకపురవరాధీశ్వరకోటకేతమహారాజులు" అని చెప్పుట తల శిరోభార మన్నట్లు పునరుక్తం బగునుచూడుఁడు. ధాన్యకటకము ధరణికోటయు నొక్కటియే కాన ధాన్యకటకపురవరాధీశ్వరుం డనఁగా ధరణికోట పురాధీశ్వరుండగును కోటకేతుమహారా జనఁగా ధరణికోటపురాధీశ్వరుం డగు కేతరా జగును. ఇట్లగునపుడు ధరణికోటపురాధీశ్వరుం డైన ధరణికోటపురాధీశ్వరుండు అని పునరుక్తాన్వయము కావలసి వచ్చును. కాన నీకోటపదము ధరణికోట పురవాసమున వచ్చినది గాక యెచ్చటనో కోట యనుగ్రామ

మున వీరిపూర్వు లుండినందునఁ గలిగిన గృహనామ మని యంగీక
రించి తీర వలయును. కోట యనునది నెల్లూరిజిల్లాలో నున్నది.
అయ్యది జైనులరాజధానియై యుండిన ట్లచ్చటి ప్రతిమాదులవలనఁ
దెలియ నగును. కానఁ దద్వాసముననో యట్టినామము గల మఱి
యొక గ్రామమునందు వాసముననో వీరికిఁ గోటవారని యుపనామము
గలిగి యుండవలె. కానిచో నిటఁ బునరుక్తంబుగా "కొండయన్నమ
రాజు కోటకేతుండు, విని కోటకేతుండు వివరించిచెప్పె" అని
మొదలుగాఁ బలుతావులఁ గోటపదమునే చెప్పుటకుఁ గారణముండదు.
ఇందువలనఁ గోటకేతరాజునకు ధరణికోట భీమరాజునకు సంబం
ధము లేదు.

ఇఁక వీరసోమేశ్వరుఁడు 1176 వఱకుఁ బరిపాలనము చేసినందున
నంతకుఁదరువాతనే యుద్ధముజరిగినదనుట విమర్శింపఁబడు. 1182లోపల
వీరసోముని మరణమునకుఁ బ్రమాణము లేదు. తత్పరిపాలన మతఁడు
మరణించినతరువాత యుద్ధము జరిగిన దన్న దానికి సాధకముఁ గాఁ
జాలదు. నాఁటి కతండు మరణించినట్లు శాసనమున్న చో సాధక మగును.
పుత్రునియందు రాజ్యభార ముంచి 1176 సంవత్సరమునకుఁ బైనిగూడ
జీవించియుండ వచ్చును గదా! పల్నాటియుద్ధము 1182 లోపల జరిగి
యుండుటను ఆయుద్ధములోపల వీరసోమేశ్వరుఁడు మృతి నొందినట్లు
పై చరిత్రములో నుండుటనుబట్టి 1176-1182 మధ్యకాలమున వీరసోమే
శ్వరుని మృతి నూహించెద మన్న చో, నూహింపవచ్చును గాని యా
యుద్ధ మీమధ్యను జరిగినట్లు ప్రబలప్రమాణముండవలయు. కోటకేతుని
యమరావతిశాసనము సాధకము గా దని వెనుక నిరూపింపఁబడియెను.
కాఁబట్టి కోటకేతరాజు 1182 సంవత్సరమునకుఁ గొంతకాలము ముందే
రాజ్యమునకు వచ్చి యుండ వచ్చును. వీరసోమేశ్వరుఁడు రాజ్యముఁ
జాలించుకొని కొన్ని సంవత్సరములు జీవించి యుండిన నుండవచ్చును.

ఇట్టిస్థితిలో యుద్ధము పలానా కాలమున జరిగిన దని నిర్ధారణము లేనందున 1176 వఱకే యతఁడు జీవించి యుండె నని వారెటులు నిర్ధారింపఁ గలుగుదురు ?

ఇది గాక యీసోమేశ్వరుఁడు 1176 పైని జీవింపలే దనియు, కలచూరివంశస్థుఁ డైనబిజ్జలునికుమారుఁ డనియు గదా వీరు చెప్పుచున్నారు! ఉమాకాంతముగారు పల్నాటివీరచరిత్రము యొక్క 36 పేజీలో "చాళుక్యుఁ డగునాల్గవ వీరసోమేశ్వరుని ప్రస్తావమున తైలపునివద్దనుండి యన్యాక్రాంతమైన కల్యాణపురము నితఁడు క్రీ. శ. 1182 వ సంవత్సరములో స్వాధీనము చేసికొని చాళుక్యరాజ్యము పునరుద్ధారము చేసెను. బిజ్జలుఁడు నతని కుమారుఁడు బసవేశ్వరునిలింగాయతమతకలహములలోఁ జిక్కి యుండుటచే సోమేశ్వరుని కంతగా నాటంకము లేనట్లు తెలియవచ్చుచున్నది." అని వ్రాసి యున్నారు. దానియభిప్రాయము చూడఁగా 1182 సంవత్సరమునఁ జాళుక్యుఁడైన నాల్గవసోమేశ్వరుఁడు కలచూరిబిజ్జలుని నతనిపుత్రుఁ డగు సోమేశ్వరుని బాఱఁదోలి స్వరాజ్యమును గట్టుకొన్నట్లు తేలుచున్నది. 1176 పైని కలచూరిసోమేశ్వరుఁడు జీవింపకున్నయెడ 1182 వ సంవత్సరమునాఁటికిఁ జళుక్యవీరసోమేశ్వరుఁడు స్వరాజ్యము సాధించు నప్పటికి బిజ్జలుఁడు నతనికుమారుఁడు సోమేశ్వరుఁడు లింగాయతమతములోఁ జిక్కువడి యుండుట సంభవింపదు.

ఇదిగాక యీవీరసోముఁడు కలచూరిబిజ్జలునికుమారుఁ డని రావుగారు చెప్పుటకు వీలు లేదు. ఏడవప్రకరణము 128 వ పేజీలోఁ (బల్నాడు పాలించిన కలచూరి) "చాగిబేతరాజునకే అనుగురాజను నామాంతరము గలదేమో యని సందేహము కలుగుచున్నది. అయినను గాకపోయినను శాసనములోని చాగివారికుటుంబమువారే యీ యనుగురాజు మొదలగువా రని మనము నిస్సంశయముగా విశ్వ

సింపవచ్చును" అని వ్రాసినారు. అట్లయినపుడు కలచురిబిజ్జలుని మనుమరాలిని కలచురి యనుఁగురాజపుత్రుఁడు మలిదేవరాజు వివాహమాడుట సంభవింపదు. కాన బిజ్జలునికొడుకగు వీరసోమేశ్వరునిఁ దీసికొనుట రావుగారిమతమున ఘటిల్లదు.

ఇది గాక మఱియొకరీతిగాఁ జూచినను నితఁడు బిజ్జలునికొడుకనుటకు వీలు లేదు. ఇతనికుమారుఁడగు కొమ్మరాజు యుద్ధమునకుఁ బోవునపుడు అతని ననుసరించియున్న యంకాళశక్తి బ్రహ్మనాయనితో

"మావారు కల్యాణమందున నుండి
ఘనరాజ్యసంపదల్ కడకుఁ బోఁదోలి
పాలుపొందఁగా విష్ణుపోరు కందఱము
లోనయి వచ్చుట లోకంబు తెలియుఁగు"

అని మొదలుగా విలపించినట్లు పల్నాటివీరచరిత్రమునఁ జెప్పఁబడినది. ఉమాకాంతముగారు "కల్యాణపట్టణములోఁ దన్నాదరించువారు లేరనియుఁ బలనాటిలో నున్న కొమ్మరాజొక్కఁడు యుద్ధరంగమునకుఁ బోవుచున్నాఁడనియుఁ దన కిఁక నాధారము లేదనియు నంకాళశక్తి విలపించినట్లు పై నుదాహరింపఁబడిన ద్విపదపంక్తులవలన నర్థము కాఁగలదు. దీనినిఁ బట్టి చూడఁ బల్నాటియుద్ధకాలమునఁ గొమ్మరాజు వంశమువారికిఁ గల్యాణపట్టణములో నధికారము క్షీణించిన దని తేలుచున్నది" అని 43 పేజీలో వ్రాసినారు. సుయల్‌దొరగారు తమ శాసనపుస్తకము 2 వాల్యములో 182 పేజీలో బిజ్జలునిపుత్త్రులు సోమేశ్వరుండు 1167 మొదలు 1175 వఱకు, శంకముఁడు 1175 మొదలు 1180 వఱకు, ఆహవమల్లుఁడు 1176 మొదలు 1188 వఱకు, శింఘణుఁడు 1183 వఱకు రాజ్యము చేసి రని వ్రాసిరి. ఇట్లు చరిత్రకారులు బిజ్జలునికొడుకగు సోమేశ్వరుని తరువాత నతనితమ్ములు శంకముఁడు, ఆహవమల్లుఁడు, శింఘణుఁడు అనువారు కలిసి కొంతకాల

మహారాజ్య మేలి రనియు, 1188 వఱకు నాహవమల్లుఁడు పరిపాలనముఁ జేసె ననియు వ్రాసియున్నారు. ఈ వీరసోమేశ్వరుఁడు బిజ్జలుని కొమరుం డైనచో యుద్ధకాలమునకుఁ దనపినతండ్రులు రాజ్యము చేయుచుండఁగా గొమ్మరాజు వంశమువారు కల్యాణరాజ్యభ్రష్టులగుటయు నంకాళశక్తి విలపించుటయు సంభవింపవు. వెనుక రాజాగమన ప్రకరణమున నున్న "కూడిరాఁగల్యాణఘూర్జరపతులు" అనునది గూడ దీనిం బోషించుచున్నది. కల్యాణపతి యైనకొమ్మరాజు మలిదేవరాజునొద్ద నుండఁగా నలగామరాజుపక్షమున వచ్చినకల్యాణాధిపతి యన్యుఁడై యుండవలెను గదా! కాఁబట్టి యాతండు బిజ్జలునికొడుకని చెప్పుటకు వీలు లేదు.

ఇదిగాక యింకొకరీతిగఁ జూచినను నీవీరసోముండు బిజ్జలుని కుమారుఁ డని చెప్పుటకు వీలు లేదు. బిజ్జలునికుమారులలో వీరసోమేశ్వరుండు జ్యేష్ఠుండై యుండెను. అతనిరాజ్యావసానకాలమునకుఁ గొమ్మరాజు 80 సంవత్సరములవయస్సు గలపుత్రుండు కలవాఁ డగుటచే నేఁబది సంవత్సరములకు మీఱినవయస్సు గలవాఁడై వీరుఁడై యుండెను. అక్కాలమున కాఱుసంవత్సరములలోపల జరిగిన యుద్ధమునకుఁ బూర్వమె కొమ్మరాజుకొడు కైన యలరాజు రాయబారిగా నలగామరాజునొద్దకుఁ బోయినందున నప్పటి కలరాజు ప్రౌఢుఁడై యుండె ననుట తెల్లంబేకదా! అట్టి యతనితండ్రి కొమ్మరాజు బిజ్జలునికుమారులలో జ్యేష్ఠుం డగుసోమేశ్వరుని పుత్రుండేయై యుండినచోఁ దండ్రిరాజ్యమీతనికే సంక్రమింప వలసియుండెను. అట్లు గాక ఆహవమల్లాదులు రాజ్యము చేసినందున నితఁ డాసోమేశ్వరునికుమారుఁడు కాఁ డనియు, నాసోమేశ్వరుఁ డపుత్రుండై యుండె ననియు నూహింపఁ దగియున్నది. కాఁబట్టి కొమ్మరాజు తండ్రియైన సోమేశ్వరుఁడు బిజ్జలుని కొడు కని చెప్పుటకు వీలు లేదు. అట్లు చరిత్రకారు లెవ్వరును

వ్రాయ లేదు. ఇతఁడు బిజ్జలుని కొమరుండేయై యుండినచో నితనికిఁ గొమ్మరాజు కొడుకై యుండినచోఁ జరిత్రకారు లెవ్వరును వ్రాయమికిఁ గారణ మేమి ? కావున నీసోమేశ్వరుఁడు బిజ్జలుని కొడుకు కాఁ డని నిర్ధారింపవలసి యున్నది.

ఇదిగాక మఱియొకరీతిగాఁ జూచినను కొమ్మరాజుతండ్రి వీర సోముఁడు బిజ్జలునికొడు కని చెప్పుటకు వీలులేదు. పల్నాటివీరచరిత్ర ములో వీరసోమునితమ్ములు అల్లాణరాజు, బల్లాణరాజు, నందిసోముఁడు, నాగసోముఁడు, కంచుసోముఁడు, పెంచుసోముఁడు, జలములకర్త యని యేడ్గురు చెప్పఁబడి యున్నారు. పైచరిత్రములలో బిజ్జలుని కుమారుఁడైనవీరసోమునకు శంకముఁడు ఆహవమల్లుఁడు శింఘణుఁడు అని ముగ్వురే తమ్ములు వ్రాయఁబడి యున్నారు. కొమ్మరాజుతండ్రి సోమేశ్వరుఁడు బిజ్జలునికొడుకై యుండినచో సుయుల్ మొదలగుచరిత్ర కారులు పైయేడ్గురు నీసోమేశ్వరునితమ్ము లని వ్రాసి యుందురు. లేదా, బిజ్జలునికొడు కైనసోమేశ్వరుఁడు కొమ్మరాజుతండ్రియై యుండినచో బిజ్జలునికొడుకు లగుతక్కినపైముగ్వురను పల్నాటివీరచరిత్రకారులు సోమేశ్వరునితమ్ములనుగా వ్రాసియుందురు. అట్లెవ్వరును వ్రాయ లేదు. ఇంతమాత్రమే కాదు. పల్నాటివీరచరితములో వచ్చెడు సోమేశ్వరుని కుటుంబము వారలకు కంచుసోముఁడు పెంచుసోముఁడు కొమ్మరాజు కాచమల్లుఁడు అని మొదలుగా నాంధ్రభాషానామములు బిజ్జలుని కొడు కగుసోమేశ్వరుని కుటుంబములోనివారలకు భాషాంతరనామ ములు కానవచ్చుచున్నవి. కానఁ గొమ్మరాజు తండ్రియు బిజ్జలునికొడు కును నొక్క వీరసోమేశ్వరుఁడే యని చెప్పుటకు వీలు లేదు.

ఇదిగాక మఱియొకవిధముగఁ జూచిన నీవీరసోమేశ్వరుఁడు బిజ్జ లునికుమారుఁ డని చెప్పుటకు వీలు లేదు. ఈయాంధ్రచరిత్రము మొ దటిప్రకరణమున 26 పేజీలో

"బిజ్జలుని తరువాతివారు 1182 వ సంవత్సరము వఱకును గల్యాణ పురమును బరిపాలించిరి. బిజ్జలుని తరువాత సోమేశ్వరుఁడు సంకా మఁడు ఆహవమల్లుఁడు నను కాలచుర్య రాజులు మువ్వురు పరిపాలించి నట్లు కన్పట్టుచున్నది. శా. శ. 1104 (క్రీ. శ. 1182) వ సంవత్సర మునఁ బశ్చిమచాళుక్యరా జగు నాలుగవ సోమేశ్వరుఁడు కాలచుర్యుల నుండి తన పూర్వులు గోల్పోయిన భాగములను మరల స్వాధీనము గా వించుకొనియెను. మఱికొన్ని భాగములను దేవగిరియాదవులును గాకతీ యాంధ్రులును నాక్రమించుకొనఁగా బిజ్జలునివంశ మంతరించినది" అని రావుగారు వ్రాసియున్నారు. ఇందు 1182 వఱకు బిజ్జలుని కుమారులు కల్యాణమును బాలించుచుండి రనుటవలన 1176 పైని 1181 లోపల జరిగిన యుద్ధము నాఁటికిఁ గొమ్మరాజువంశము వారు రాజ్య భ్రష్టులగుటయు సంకాళశక్తి విలపించుటయు సంభవింపవు. మఱియు బిజ్జలునికుమారులలో బల్నాటివీరచరిత్రమున వ్రాయఁబడిన సోమేశ్వ రుని యేఁగ్గురు సోదరులు వ్రాయఁబడనందునను ఈకొమ్మరాజు అలరాజు వ్రాయఁబడనందునను వారికిని గొమ్మరాజునకును సంబంధము లే దని తేటపడుచున్నది. ఇట్లు స్వకీయ లేఖనమువలననే యుద్ధము నాఁటికి బిజ్జ లునివంశీయులకుఁ గల్యాణాధికారముండె ననియు సల్లాణరాజు బల్లాణ రాజు మొదలగువారు సోమేశ్వరుని తమ్ములు గా రనియుఁ, గొమ్మరాజు తత్పుత్త్రుఁడు గాఁ డనియుఁ దేటపడుచుండఁగా బిజ్జలుని కొడుకు వీర సోమేశ్వరుఁడు కొమ్మరాజుతండ్రి యని వ్రాయుట వింతగా నున్నది.

ఇట్లుండ జేతాళనాయనియు బేతినాయనియుఁ బుత్రులకుఁ జరిత్రములలో నామభేదము చూపట్టుచున్నందున వారికి భేదము సాధింపఁజూచిన మన వీరభద్రరావుగారు వీరసోమేశ్వరుని నామము గాంచి భ్రమించిరో కలచురివంశములో సుప్రసిద్ధుం డయిన వీరసోముఁడు కొమ్మరాజుతండ్రియేయై యుండు నన్న సంపూర్ణ

విశ్వాసముచేతనో కలచురి సోమేశ్వరుని వంశక్రమముం జెలి
పెడి చరిత్రాంశము లెఱుంగమిచేతనో మఱి యేకారణముచేతనో
కలచురి సోమేశ్వరునివంశమును బల్నాటి సోమేశ్వరునివంశమును
నొక్కటిగఁ జేసి ఆసోమేశ్వరుఁడే యీసోమేశ్వరుం డని హేత్వాభాస
ములతో సిద్ధాంతపఱచినారు. పైవిమర్శమువలనఁ గోటకేతుని బట్టి
కాలనిర్ణయము చేయుటకు వీలులేనపుడు సోమేశ్వరుని బట్టి తన్నిర్ణ
యము చేయవలసి యుండును. సోమేశ్వరు లనేకులు గలరు నాన
యుద్ధకాలమును బట్టి బిజ్జలునికుమారుఁడైన సోమేశ్వరునిఁ దీసికొన
వలసి యుండును. ఇట్లగుచో నన్యోన్యాశ్రయదోషము సిద్ధముగఁ జూ
పెట్టి యుండఁగలదు. కొమ్మరాజుతండ్రి సోమేశ్వరుఁ డెవ్వఁడో ఇంకను
విచారింపవలసి యున్నది.

ఇట్లు పల్నాటియుద్ధకాల నిర్ణయమునకు రావుగారు ముఖ్య
సాధనముగా నెత్తికొన్న కోటకేతవీరసోముల కాలవిమర్శము చేయఁ
బడినది. దీనివలన నె తక్కినవారికాలవిమర్శము సైతము చేసినట్లగు నని
తలంచెద. ప్రతాపరుద్రుఁడు సాగిపోతరాజు వీరభల్లాణుఁడు అనునామ
ములు గలవా రనేకు లుండఁ బట్టి యెవనిని దీసికొనవలెనో నిర్ణయించు
కొనుటకు వేఱొండుసాధనము లేక యుద్ధకాలమునే తీసికొనవలెను. వీర
సోమునిఁ గోటకేతునిబట్టి యుద్ధకాలనిర్ణయము కానపుడు వీరలనామము
లనుబట్టియే తన్నిర్ణయము చేయవలసి యుండును. ఇట్లగుచో నన్యోన్యా
శ్రయదోషము వచ్చును. కాఁబట్టి కోటకేతసోమేశ్వరకాలాపేక్షులగు
వారలు తత్కాలవిమర్శమువలననె విమృష్టు లగుదురు. కోటకేతుని
బట్టియే భీమరాజకాలనిర్ణయము చేయఁ దగి యున్నది. కానఁ గేత
రాజువలననె కాలనిర్ణయ మగుచుండఁగా భీమరా జన్యథాసిద్ధుండు.
వెలనాటిచోళగొంకరాజునామము వీరిచరిత్రమునఁ గానరాదు.

గుంటూరు చంద్రికా ముద్రాక్షరశాలలో అభినవసరస్వతి అని పేరితో 1913 ఫిబ్రవరిలో ప్రకటింపఁబడిన పత్రికలో బ్ర. మద్దుల పల్లి గురుబ్రహ్మశాస్త్రిగారు పల్నాటివీరుల యుద్ధకాలమును గూర్చి వ్రాయునప్పుడు,

"మాచర్లలోఁ జంద్రవంకనదీతీరమునఁ గల యాదిగుప వ్రాసినయొక చిన్న శాసనమున 'అన్నంగామరా' జని పేర్కొనంబడినది. ఇతఁ డెవఁడైనది తెలియరాదు, ఇతఁడె యనుగురాజైనచో దీనిం బట్టి కూడ 12 వ శతాబ్దమని యెంచ వచ్చును. ఇతఁ డనుగురాజు కొడుకులలో నొకఁడనియే తెలియవచ్చుచున్నది.

స్వస్తి శ్రీశకాబ్దంబులు 1064 అగు నేటిదుందుభిసంవత్సర శ్రావణశుద్ధ ఏకాదశీగురువారమున శ్రీమన్మహామండలేశ్వర అన్నం గామరాజులు యూరియకామిసెట్టి శ్రీచెన్నకేశవదేవరకు నిచ్చినతోట దీని సెవ్వరేని విఘలం దలంచినవారు గంగలో కపిలలం జొడిచినవారు "స్వదత్తాం పరదత్తాంవా యోహరేతు వసుంధరా। షష్టిర్వర్షసహస్రాణి విష్టాయాం జాయతే క్రిమిః॥ కరణం సూరిద్రావాలు.

మఱియు వినుకొండతాలూకా పెదకంచర్లపాటిమీఁద కృష్ణగంధర్వుఁడు కట్టించిన దని చెప్పఁబడుభీమేశ్వరాలయము పాడు దిబ్బయొద్ద నుండిన నల్లయ యనువిప్రునిశిలాశాసనమున

ఒఱ పగుశాకవాయనము లుర్విగజాంబరచంద్రసంఖ్యగా
వఱలినకన్యసంక్రమణ వాసరనాథదినంబునందుఁ గం
చెఱువులభీమనాథునకుఁ జెల్వగ నిల్పె నఖండదీపముల్

అని శాసనపుఁజివఱభాగమునఁ గన్పట్టుచున్నది. దీనిని బట్టి కృష్ణగంధర్వుఁడును శా. 1081 నాటి కున్నట్లుండినది. కావునఁ బల్నాటివీరు లును క్రీ. 12 వ శతాబ్దమున నుండిరనుట నిస్సంశయము" అని వ్రాసినారు.

వీనిలోన మొదటిశాసనమున, అన్గుంగామరాజులు యూరియ కామిసెట్టి యనువార లిరువురు చెన్నకేశవునకుఁ దోట నిచ్చినట్లు సామాన్యముగ నర్థము కాఁగలదు. నలగామరాజు నొకసెట్టియుఁ గూడి యిచ్చుట యసంభావితంబు. యూరియ అనునది కామిసెట్టికి గృహనామముగాఁ గనుపట్టుచున్నది. నేను సంగ్రహించినపాఠమున యలియ యని యున్నది. అప్పుడు అనుగురాజులయలియ (అల్లుఁడు) అగు కామిసెట్టి అని యర్థ మగును. రాజుల అని వ్రాయవలసి యుండ నక్కాలపుపరిపాటి ననుసరించి లు అనునక్షరము వ్రాయఁబడిన దనియు అన్గుంగామునియుంపుడుస్త్రీల యందుఁ గలిగినకన్యను బెండ్లాడిన సెట్టి రెవ్వఁడో యొకం డయి యుండు ననియు భావింపవలయును. మిక్కిలి ప్రసిద్ధమైన పైశాసనాంతిమశ్లోకమున నున్నయపశబ్దములు దీనిస్థాపకుఁడు రాజుగాక సెట్టియేనై యుండు నని తోఁపించుచున్నవి.

నిజ మెట్లున్నను బూర్వపాఠమున దానకాలమున నలగామరాజుండిన ట్లగును. ఈపాఠమున నతఁడుండిన నుండవచ్చును లేకపోయినను లేక పోవచ్చును. అయ్యది సరిపడునట్లు కాన్పింపదు. శాసనకాలము క్రీ. 1142 సంవత్సర మగుచున్నది. ఆకాల మనుగురాజుయొక్క రాజ్యకాలమై యున్నది. అప్పుడు నలగామరా జొక్కఁడు దానశాసనము వ్రాయించుట గాని సెట్టియుఁ దానును గలిసి వ్రాయించుట గాని యతని కల్లుఁడుగా నొక్కఁ డుండుట గాని సంగతములు గావు. ఎందుకనిన, మందాశివలసనాటికి 40 సంవత్సరములు అనుగురాజు 18 సంవత్సరములు నలగామరాజును రాజ్య మేలిరని తచ్చరిత్రముననున్నది. వలసతరువాత 7 సంవత్సరములకు యుద్ధము జరిగి యున్నందున 1160 సంవత్సరమున నలగామరాజురాజ్యమున కారంభించి యుండవలెను. “అనుగురాజు చని పోవునపుడు కొడుకుల నందఱను బ్రహ్మనాయని కప్పగించెను” అని యుమాకాంతముగారి లేఖనమును దద్గ్రంథ సందర్భ

మును జూడఁగా నలగాముఁడు రాజ్యమునకు వచ్చువఱకు 20 సంవత్సరములవయస్సు గలవాఁడై యుండవలయును. ఇట్లగునపుడు శాసనకాలమునకు నలగామరాజు జన్మించియుండిన శిశువై యుండఁగలఁడు. కాన నతఁడు స్థాపింప లేఁడు. అతఁడే స్థాపించినాఁడను కొన్నచో నతఁడు శాసనస్థాపనకాలమునకు 20 సంవత్సరములవాఁడై నైన నుండుట యుచితము. అప్పటికి గనుగురాజునకు వివాహము యయినదో కాకయో యుండును. *ఇట్లు కాలాసందర్భములవలనను, తండ్రి రాజ్యము చేయుచుండఁగాఁ గుమారుఁడు శాసనము స్థాపించుట సంప్రదాయవిరుద్ధం బగుటవలనను, 1182 సంవత్సరములోపల యుద్ధము జరిగిన దన్న వారిమతమున కీశాసన మనుకూలము గానోపదు.

ఇఁక రెండవశాసన మైనను విశ్వసించుటకు వీలు లేదు. అయ్యది కృష్ణగంధర్వుఁడు స్థాపించినది కాదు. నల్లయ యైనను శాసనస్థాపనము నాఁటికిఁ గృష్ణగంధర్వుఁ డుండినట్లు వ్రాసినవాఁడు కాఁడు. ఆయాలయము లోకప్రతీతిప్రకారము కృష్ణగంధర్వుఁడు కట్టించిన దగుట సత్యమై యుండినచో నీశాసనస్థాపనమునకుఁ గృష్ణగంధర్వుఁడు పూర్వుఁడో సమకాలికుఁడో యై యుండు నని మాత్ర మూహ కలుగవచ్చును. అగ్రిమనిర్ణయమువలన యుద్ధకాల మింకొకయబ్దశతము మాఱవలసి యుండును గాఁబట్టి యిప్పుడీశాసనములు మన మనుకొన్న నలగామ కృష్ణగంధర్వులను గాక వారితాతలను బోధింపవలసి యుండును. నలగామరాజుతాత వీరకామేంద్రుఁడై యున్నాఁడు. అతనిపేరే నలగామరాజున కుంపఁబడినది. ఇతనికి వీరకామేంద్రుఁ డని నామాంతర మున్నట్లుమాకాంతముగారు కూడ వ్రాసి యున్నారు. కాఁబట్టి శాసనమునందుఁ జూపట్టిను కామరాజు నలగామరాజుతాతయో యా పేరిటివాఁడు మఱియొకండో యై యుండనోపు. అనుగురాజు తననాఁడే యీదేశమునకు వచ్చినాఁ డనుట యంత విశ్వసనీయముగ లేదు. వీర

భద్రకవి వీరు మొదలనుండి మాచర్ల రాజధానిగా నీరాజ్యమును పాలించుచుండి రనియే వ్రాసినాఁడు. వీరభద్రరావుగారి యాంధ్ర చరిత్రముయొక్క 14-195 పేజీలలో వ్రాసిన చాగిబేతరాజువృత్తాంతము గూడ దీనిని బలపఱచుచున్నది. ఈవిషయము స్థలాంతరమున విమర్శింపఁబడును. పైపత్రికలో “ యుద్ధము క్రీ. 1080 - 1089 మధ్య జరిగి యుండుననని విల్సన్ దొరవారు వ్రాసినట్లు మెకంజీదొరవారు వ్రాసిరి. ఇది యింతపూర్వము కాదనియు క్రీ 1160 వ సంవత్సరమున జరిగి యుండుననియు బ్రౌన్ దొరవారు తమ నిఘంటువున వ్రాసిరి. కార్యమపూడిలో వీరులపేరఁ గట్టిన మంటపమునఁగల శాసనమును, బ్రహ్మనాయుఁడు కట్టినదని చెప్పఁబడు మాచెర్ల చెన్నకేశవాలయమును బాగుచేయించినట్లు వ్రాయించిన తదాలయములోని శాసనములును 14 వ శతాబ్దములోనివై యున్నవి. ” అని యీశాస్త్రిగారే కొందఱు చేసిన యుద్ధకాలనిర్ణయముల నుపేక్షించినారు. ఇట్లు పరోపదర్శిత యుద్ధకాలముల విమర్శము ముగిసినది.

ఇఁక నీయుద్ధకాలనిర్ణయము సరిగాక పోయినను బోవును గాక. పైరాజు లుండఁదగిన మఱియొక కాలమైన యుద్ధకాలమై యుండవలెను గదా! అక్కాలం బెద్దియో నిరూపించుట మీ కవశ్యకర్తవ్యం బని యందురేని, అన వచ్చును గాని తన్నిరూపణంబు కాకదంతపరీక్షా తుల్యంబు. ఇదిగాక మా వ్రాసిన వెలుగోటివారి వంశచరిత్రమునందుఁ బరోద్భావితంబు లగునాక్షేపములను సహేతుకముగ నిరాకరించుటయే మాకుఁ గావలసినపని. అయ్యది పైవిమర్శమువలన నైనది. అయినను బూర్వవృత్తాంత పరిజ్ఞానమునకై తత్తదర్థనిర్ణయము సేయుట చరిత్రగ్రంథకారులకు ధర్మముకదా! యని, వాదిసమ్మతము లయిన ప్రమాణములనే యనుసరించి తన్నిరూపణంబు సేయఁ గలను. అభ్యుపగమవాదమునఁ బూర్వాక్షేపములు ప్రసరింపఁగూడదు.

ఇస్పు డిది విచారించెదను. పై రాజు లుండఁదగిన కాల మనఁగా యుద్ధాహ్వానమునందును రాజాగమనమునందును గానవచ్చుచున్న వారెల్లరు నుండఁదగిన కాల మనియా? యుక్తముగఁ దోఁచిన కొంద ఱుండఁదగిన కాల మనియా? యభిప్రాయము. మొదటిపక్షమున రావు గారు మళయాళ కర్ణాట మాళవేంద్రాదు లేపేటివారలో వారు యుద్ధమున నుండినట్లు శాసనాదిప్రమాణము లెచ్చటనున్నవో చూపవలసియుండును. అది సాధ్యపడమిచే రెండవపక్షమునే యవలంబించుచోఁ జూతము. ప్రథమప్రతాపరుద్రుఁడు ధరణికోటభీమరాజు రెండన కోటకేతరాజు సాగిపోతరాజు బిజ్జలునికుమారుఁడగు వీరసోమేశ్వరుఁడు రెండవవీరభల్లాణుఁడు వెలనాటిచోళగొంకరాజు, అను నీస ప్తరులతోఁ గద వారు కాలనిర్ణయము చేసినారు. ఎట్లుండినను వారలతోనే కాలనిర్ణయము చేయవలయు నను నిర్బంధము లేదు కాఁబట్టి యితరులనుగూడ గ్రహింపవచ్చును గదా! అట్లగుచో రావుగారు వీరసోముని కాలము నాధారము చేసికొనినట్లు బేతిరెడ్డి కాలము నాధారము చేసికొని బేతిరెడ్డికి బ్రహ్మనాయుఁడు మనుమఁడు కాబట్టి బేతిరెడ్డికిఁ దరువాతనే యుద్ధము జరిగినదిగాని పూర్వము జరుగ లే దని చెప్పఁగలను.

ఇదిగాక నలగామరాజు పంచపాండ్యులకు యుద్ధాహ్వానపత్రిక నంపినటులు

"బంగాళపతికిని బంచపాండ్యులకు

(పాఠాంతరమున.)

బంగాళపతి పంచపాండ్యేశులకును"

అను వాక్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. పంచపాండ్యులు వీరపాండ్య విక్రమపాండ్య సుందరపాండ్య కులశేఖరపాండ్య పరాక్రమపాండ్యాఖ్యు లేవురు సహోదరులు, వీరలు ఘనబాహువిక్రములై

పంచపాండవులవలెఁ బ్రబలి పంచపాండ్యు లని ప్రసిద్ధిగన్నమధురా పురాధీశ్వరులు. ద్వితీయప్రతాపరుద్రుని నియోగమున దాచానాయఁడు యుద్ధమునకుఁ బోయి వీరలను జయించియే "పంచ పాండ్యదళవిభాల" అనుబిరుదము నొందినవాఁడు. ఈవిషయము 863-864 పేజీలలో రావుగారుగూడ వ్రాసియున్నారు. వీరలు 1292 సంవత్సరమున మార్కోపోలో మనదేశమునకు వచ్చినపుడు మధురాపురాధీశులై యుండిరని యాతఁడు వ్రాసినట్లు సుయల్ గారు తమశాసనముల పుస్తకము రెండవవాల్యమున 222 వ పేజీలో వ్రాసియున్నారు. మద్రాసులోని లిఖితపుస్తకభాండాగారములో నున్న శ్రీనాథకవిరచితమగు పల్నాటివీరచరిత్రపుస్తకముయొక్క ప్రతులలో నొక్కదానిలో "పంచ పాండ్యేశులకును" అనియుఁ దక్కినయన్నింటిలో "బంచపాండ్యులకును" అనియునే యున్నందునఁ బంచపాండ్యులకు నలగామరాజాహోన్నపత్రిక నంపియుండె ననియు పంచపాండ్యపదము వీరపాండ్యాది సోదరపంచకమునందే రూఢమగుటచే వారు 13 శతాబ్దమునంతమునందు 14 శతాబ్దమునాదియందు మధురాపురి నేలుచున్న వీరపాండ్యాదులే యనియుఁ దేలుచున్నది. జేతిరెడ్డికాలముగూడ దీనికి సహకారి యగుచున్నది. "బంగాళపతికిని బాండ్యేశునకును" అను ముద్రితపుస్తకపాఠము పై యోరియంటల్ లైబ్రరీలో నేప్రతియందును వ్రాయఁబడినదికాదు. వలయువా రచ్చటఁ జూడవచ్చును. కావున నది విశ్వసింపఁదగినది కాదు. 41 పేజీలో సుమాంకాంతముగారిచే మందపోటుకథలోనిదిగా నుదాహరింపఁబడిన "భల్లాణదేవుండు పంచపాండ్యులును" అను వాక్యము గూడ నక్కాలమునఁ బంచపాండ్యు లుండి రనుటను బలపఱచుచున్నది. పంచపాండ్యుండు, అను నేకవచనము ప్రామాదికము. పంచశబ్దముమీఁద నేకవచనము పుట్టదు. ఆపేరిటివాఁ డుండు ననుట యప్రమాణము. పూర్వవాక్యా ననుగుణంబును. కాఁబట్టి ప్రసిద్ధపం:

పాండ్యులకాలములోనె యుద్ధముజరిగినది గాని యంతకుఁ బూర్వము
గాని పరము గాని జరిగినది కాదు. ఇట్లు బేతినాయఁడు పంచపాండ్యుల
యుద్ధకాలనిర్ణాయకు లని ఫలిత మేర్పడినది.

ఇట్లగునపుడు బేతిరెడ్డికి మునిమనుమఁ డగు బాలచం
ద్రుఁడు ప్రౌఢుఁడై యుండఁదగిన కాలం బెద్దియో యయ్యది యుద్ధ
కాలమగును. మల్లానాయఁ డను దొడ్డనాయునికి రావుగారి మతప్రకార
మొక్క శాసనము నాఁటికి సంతానము లేనందునఁ దరువాతఁ గలి
గినదని యంగీకరించి చూచినచో, దొడ్డనాయని రెండవకుమారుఁ
డగు బ్రహ్మనాయఁడు 1220 పైని గలిగినాఁడనుట కేమియు నా
క్షేప ముండదు. తరువాత 1260 లోపల బాలచంద్రుఁడు గలిగి 1280
వఱకుఁ బ్రౌఢుండు గావచ్చును. మల్లానాయఁడు దొడ్డనాయఁడు కాఁ
డను వారిమతమును బట్టి చూచినచో 1208 పైని దొడ్డనాయఁడు
గలిగియుండఁ దగును. అతనికి 1230 పైని బ్రహ్మనాయఁ డుదయింప
వచ్చును. అతనికి 1260 పైని బాలచంద్రుఁ డుద్భవించి 1290 వఱకుఁ
బ్రౌఢుండు గావచ్చును. కావున నాప్రాంతికాలమున యుద్ధము జరిగి
యుండ నోవు.

ఇదిగాక పల్నాటియుద్ధమునకు రెండువేలపెద్దగుఱ్ఱములతోఁ
దురుష్కులు వచ్చినట్లు తచ్చరిత్రములోని

« గురుసహస్రద్వయ ఘోటకిసహితు
లగుతురుష్కులు వచ్చి యవనీశుఁ గనిరి »

అనువాక్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఈవాక్యము మద్రాసులోని
గవర్నమెంటు లిఖితపుస్తకభాండాగారములో నున్న శ్రీనాథకవిరచిత
మైనపల్నాటివీరచరిత్రము ప్రతులలో నన్నింటిలో నేకరూపముగఁ గాన
వచ్చుచున్నది. కాఁబట్టి యిది సర్వసంప్రతిపన్న పాఠ మనుటకు సంశయం
బేమియు నుండదు. కాన నిది ప్రమాణముగఁ దీసికొనఁ దగియున్నది.

ఘోటకములందు గురుత్వవిశేషణస్వారస్యమును బట్టి యీ ఘోటకము లరబస్థానమున్నగు యవనరాజ్యములనుండి వచ్చినవియై యుండు నని తోఁచుచున్నది. ఇందువలనఁ దురుష్కులు దక్షిణహిందూస్థానమునకు రాసాగినతరువాతనే యీపల్నాటియుద్ధము జరిగినది కాని యంతకుఁ బూర్వము జరుగ లేదని చెప్పవలసి యున్నది. 1294వ సంవత్సరమున అల్లావుద్దీన్ గొప్పసేనతో దేవాద్రిమీఁదికి యుద్ధమునకు వచ్చియుండె నని చరిత్రములు చాటుచున్నవి. కాన నాతరువాతనే యీ యుద్ధము జరిగి యుండఁగలదు. "పద్మసేనుండును బసవడి వచ్చె గురుసహస్రద్వయ ఘోటకయుతుఁడు" అను ముద్రితప్రతిలోని పాఠము పైమద్రాసునోరియంటల్ లైబ్రెరీలోని ప్రతులలో నెందును గానరానందున నాపాఠము సంప్రతిపన్నముగా గ్రహింప నర్హము గాదు. పండితులు పరిశీలింప నభ్యర్థితులు.

ఇదిగాక పైచరిత్రమున రాజాగమనప్రకరణములో

"అశ్వంబు లొకవేయి యమితప్రతాప
రుద్రుఁడు పంపించె రూఢసంగతిని"

అనువాక్యము కానవచ్చుచున్నది. ఇం దమితప్రతాపము గలరుద్రుఁడు రుద్రదేవి యై యుండనోపు. రుద్రుఁ డని పురుషనామముతో వ్యవహారము రుద్రాంబికయం దుండుట సుప్రసిద్ధమైనవిషయము. ఆమె 1295 వఱకు రాజ్యము చేసినది కావున నామె కాలముననే యుద్ధము జరిగి యుండవలెను. అమితపదముండఁబట్టి ప్రతాపపదము విశేషణకుక్షిలోఁ జేరినది కావున విశేష్యంబు రుద్రపదమే యైనది. ఇట్లగునపుడు విశేష్యమైన ప్రతాపరుద్రపదము లేనందున ద్వితీయప్రతాపరుద్రుని దీనికానుట సందర్భింపదు. ప్రథమప్రతాపరుద్రుండు తురుష్కప్రవేశ పంచశతాంద్యసమకాలికుఁడు కాఁడు. అమితప్రతాపవిశేషణస్వారస్యమువలన నీరుద్రుఁడు రుద్రదేవియే యైయుండునని తోఁచెడిని. యవనపంచశతాబ్ద్య

కాలసమాకారమున నితరదోషములకుఁ బ్రసక్తి గలుగదు. కాఁబట్టి రుద్రాంబిక కాలములోఁ బైకారలుండఁగ నీయుద్ధము జరిగి యుండఁ గలదు. ఈవాక్యము మద్రాసులోని పైభాండాగారములోనున్న నెం. 14-3-15. 12-2-34. 14-4-12 14-3-4 గల ప్రతులలో నొక్కటేవిధముగ నున్నది. నేను స్వయముగ వానిం జదివి వ్రాసి తెచ్చినాఁడను. కాఁబట్టి యీపాఠమే సర్వసంప్రతిపన్న మని గ్రహింపఁదగినది. "ఒకవేయియశ్వాల నొసరఁబ్రతాప" అను పాఠము పై పుస్తకభాండాగారమున నొక్కప్రతియందును వ్రాయఁబడలేదు. కాన నది క్వాచిత్కపాఠమె కాని సర్వసమ్మతంబు గాదు.

ఈపాఠములందు వాస్తవము దెలియఁ గోరువారు పై లైబ్రరీలోఁ దెలియనగు. ఇట్లు యుద్ధకాలము జేతిరెడ్డి యనంతరకాల మని సామాన్యరూపముగను రుద్రయువనపంచపాండ్యసమావేశకాల మని విశేషరూపముగను నిరూపింపఁబడినది. అక్కాలము 1294-1295 సంవత్సరములకాలం బగును, మఱికొందఱు రాజులు గూడ నీయుద్ధ కాలమునకు ఘటిల్లుచున్నారు.

పల్నాటియుద్ధమునకు వీరభల్లాణుఁడు వచ్చినట్లు తచ్చరిత్రమున నున్నది. ద్వారసముద్రపుభల్లాణులలో మూఁడవవాఁడు 1276 మొదలుకొని 1310 వఱకు నుండినవాఁడు. అతఁడు 1290 పైని జరిగినయీయుద్ధకాలమున నుండ వచ్చును. చాగిపోతరాజు 1199 లో నున్నవాఁ డని రావుగారు తలంచినవారు. అతనితరువాతివాఁ డగు పోతరాజో మొఱపోతరాజో వై యుండు నని నాయభిప్రాయము. రామవిలాసములో నేనుఁగులక్ష్మణకవి చాగిపోతరాజునకు నరసింహరాజు అతనికి పోతరాజు మాచరాజు వారిలో మాచరాజునకు నెఱపోతరాజు జన్మించినట్లు వ్రాసియున్నాఁడు. చాగిపదము వారికి గృహనామము. రెండవకేతరాజుపుత్రుఁడు కేతన క్రీ. శ. 1240 లో వేల్పూరి

రామేశ్వరాలయమునఁ "గణపయదేవరదివ్య శ్రీపాదపంకజభక్తిపరాయణుండైన కేతనబాలుండు" అని శాసనము స్థాపించినవాఁడీ యుద్ధకాలమువఱకు నుండఁగలఁడు. ఇదిగాక మణిదెం సోమేశ్వరాలయమున గరుడస్తంభముమీఁద నున్న కోటకేతుని మఱియొక శాసనములో "శాకాబ్దే రామబాణక్షితిశశిగుణితే ... దొడ్డకేతక్షితీశః" అనియు "స్వస్తిచతుస్సముద్ర ... శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోట దొడ్డనామాది సమస్తప్రశస్తిసహితం గేతరాజులు" అనియు, నున్నది. ఇది మన రెండవ కేతరాజునకుఁ బుత్రుఁడు చినకేతరాజు పుట్టినతరువాత వచ్చిన నామముగా నున్నది. ఎట్లైనను మఱియొక చిన్న కేతరాజున్ననే యీదొడ్డపదము సార్థకమగును. ఆ కేతరా జెవ్వఁడో వాఁడే యీయుద్ధకాలమున వచ్చియుంటును. దొడ్డకేతునియుద్దామస్థితిని నతనిమామ లగు పూర్వచాళుక్యుల సామ్రాజ్యమును బరిశీలించినచో మాస్గులవీర రెడ్డిచింతపల్లిరెడ్లను వెంటఁ బెట్టుకొని నాయకురాలిపనుపున బ్రహ్మనాయునికడకు సంధికిఁ బోయినవాఁడు ఆదొడ్డకేతరాజుగాక సామాన్యస్థితి గల మఱియొక కేతన యని తెలియఁ గలదు. యితఁడు లిఖితపుస్తకములలో "కోటకేతన్న కేతన" యనియే వ్రాయఁ బడినవాఁడు.

ఇఁక ధరణికోటభీమరాజు వీరసోముఁడు వెలనాటిచోడగొంక రాజు శేషించి యున్నారు. సరిపడినను సరిపడకపోయినను వారు వ్రాసినవారల నెల్లరను వ్రాయవలె నను నియమము లే దని వెనుక వ్రాసితిని. వారు లేకపోయినంతమాత్రమున నిర్ణీతమగు యుద్ధకాలమునకు భంగము రాదు. అక్కాలమున మఱియొక ధరణికోటలో దత్తుఁడై నభీమరా జుండిన నుండవచ్చును. కేతరాజు ధరణికోటపురాధీశారము లేక కోటగృహనామము గల మఱియొక్కఁడై యుండిన నుండవచ్చును. కావ నేకకాలమున వారిద్దఱిసమావేశము విరుద్ధము గాదు.

వెలనాటిచోడగొంకరాజునామము పల్నాటిచరిత్రమునఁ గాన
రాదు. అప్పటికి వారిస్వాతంత్ర్యమే శమించినది. కావుననే సమీప
బంధువు లగు ప్రాచ్యచాళుక్యుల కాహ్వానము గాని యుద్ధమున వారి
ప్రచారము గాని లేదు. "మామగుతమగొంక మహీపాలునకును"
అనుపాఠము కాలవిరుద్ధము. 1127 మొ 1158 వఱకే యతనిపరిపాల
నము కానవచ్చుచున్నది. ఆతనిపుత్త్రుఁ డగు రాజేంద్రచోళున కానామ
మున్నను నతఁడు నలగామునకు మామగాఁడు. అనుగురాజసమకా
లికుఁడును గాడు. "వెలనాటిచోడుండు విక్రమాధ్యుండు" అనుచోట
నున్న వెలనాటిచోడుఁడు కులోత్తుంగచోడగొంకరాజు పుత్త్రుఁడైన
రాజేంద్రచోడుఁ డనియు, నతనికిఁ గులోత్తుంగచోడగొంకరా జని
నామాంతర మున్న దనియు, వ్రాసినయుమాకాంతముగారు వెలనాటి
చోడుఁడు కులోత్తుంగచోడగొంకరాజును జతుర్థకులజు లని వ్రాసి యింక
నీవిషయము విచారణీయ మని వ్రాసిరి. కాఁబట్టి వెలనాటిచోడుఁడను
వాఁడు నలగామునిమామ యైనగొంకరాజు కాఁడు. ఇకఁ వాఁ డెవ్వఁడైన
నగుంగాక. ఆపేరిటివాఁడు యుద్ధకాలమున నుండుటయే మాకు ముఖ్య
మన్నచో కృష్ణాజిల్లా తలగడదీవిలోని శాసనమునందు వెలనాటి చో
డయ్య అనువాఁడు 1343 లో నుండె నని వ్రాయఁబడినట్లు సుయెల్
గారు వ్రాసినారు. కాఁబట్టి యాతండో యతనిపూర్వుఁడో యుద్ధకాల
మున నుండవచ్చు నని తలంప వచ్చును.

ఇందువలన రావుగారు 191 పేజీలో "వెలుగోటివారి వంశ
వృక్షమునం జెప్పఁబడినపురుషులయొక్క కాలనిర్ణయాదివిషయము
లను బట్టి చూచినను బేతిరెడ్డి ... మూలపురుషుఁడను సిద్ధాం
తము నిలువఁజాలదు." అని మొదలిడి వ్రాసినయాక్షేపగ్రంథ
మంతయు దత్తోత్తరం బైనది. తమచే నిర్ధారింపఁబడిన పల్నాటియుద్ధ
కాలవిరోధమే కదా వారిప్రబలాక్షేపము. అది పరిహృతం బైనదనుట

యీవిమర్శము చూచినవారికి విశదంబు గాఁగలదు. ఇదిగాక 183 పేజీలో “బేతిరెడ్డి బేతాళనాయఁడు కాఁడని సహేతుకముగ నిరూపింపఁబోవుచున్నాను” అని ప్రతిజ్ఞచేసి రావుగారు వ్రాసిన (2) కుర్తు గల హేతుగ్రంథము న్యాయశాస్త్రనిరస్తం బయ్యెను. ఇట్లగునపుడు పైసిద్ధాంతము నిలువఁజాలదన్నమాట నిలువఁజాలదనుట తెల్లంబు. మఱియు నీయుద్ధకాలప్రతిబంధముననే రావుగారు పదవ ప్రకరణములో “అయినను వీరిని బ్రహ్మనాయనిజ్ఞాతికోటిలోని వారిఁగా నంగీకరింపవచ్చు” ననియుఁ బల్నాటిచరిత్ర యుపోద్ఘాతము 41 పేజీలో మవూకాంతముగారు చెవిరెడ్డి బ్రహ్మనాయని వంశమున నతనితరువాతివాఁ డనియు నంగీకరించినారు. ఈ ప్రతిబంధము నివర్తించినపుడు వారు బ్రహ్మనాయనిని బేతాళనాయనిమనుమనిగ నంగీకరింపకుండఁ గారణము లేదు. ఇంకొకటి. చాగిబేతరాజునకు ననుగురాజునకు నామభేదము సంతానభేదము పిత్రాదిసంబంధిభేదము మున్నగునవి యెన్నియో యుండినను రావుగారు 7 వ ప్రకరణమున చాగిబేతరాజు ప్రసక్తియందు “పల్నాటిలోని శాసనములోఁ బేర్కొనంబడిన చాగిబేతరాజునకే యనుగురాజను నామాంతరము గలదేమో యని సందేహము కలుగుచున్నది” అని వారిసప్పురకు నభేదముఁ జెప్పఁ జూచినవారు పైభేదములు లేనిబేతిరెడ్డిబేతాళనాయకబేతినాయకులకు భేదము సాధింప బహుభంగులఁ బరాక్రమించుట వింతగా నున్నయది.

ఇఁక నేమైన దేశవిరోధ మున్నదని యెంతురేమో అదియుఁ జూతము. పిల్లలమఱ్ఱిబేతిరెడ్డికిఁ బిల్లలమఱ్ఱిబేతాళనాయనికి నైక్యము పిల్లలమఱ్ఱిశబ్దముచేతనే వ్యాఖ్యాతంబు గదా! బేతిరెడ్డికి బేతినాయనికి నగపడదు దేశభేదము బేతినాయఁడు ఆంధ్రదేశమువాఁడా? ఆర్యావర్తదేశమువాఁడా? అని విమర్శించి నిర్ణయించి నచోఁ దెలంగును. మొదటిపక్షమునఁ బల్నాటిచరిత్రములోనాళ్యా

వర్తమునుండి యనుగురాజువెంట దొడ్డనాయఁడు వచ్చినాఁడని వ్రాయుట విరోధించును, రెండవపక్షము నవలంబించినచోఁ గులగోత్రనామవిరోధములువచ్చుచున్నవి పల్నాటివీరచరిత్రమున బేతినాయఁడు వెలమకులమువాఁడని చెప్పఁబడినది. వెలమ కమ్మ కాపు అనునవి మన యాంధ్రదేశపునాలవజాతివారిలోఁ గలతెగలవారలయందు రూఢములనుట శ్రీనాథభీమఖండాదులవలనను అనుభవమువలనను దెలిసినవిషయమే కదా! ఇట్టి నామము గలతెగ యాంధ్రదేశముననే ప్రసిద్ధంబుగాని యార్యావర్తమునఁ గాదు. రేచర్లగోత్రము తద్గ్రామవాసమునఁ గలిగిన దని "ఏయూర నుండిన యాయూరిగోత్రంబు" అని మొదలుగాఁ బద్మనాయకచరిత్రాదులందు వ్రాయఁబడినది. ఆగ్రామమాంధ్రదేశమున నుండుటయు నాశబ్దము రేఁడు చెఱువు శబ్దములచే నిష్పన్నం బగుటయు సుప్రసిద్ధఁబు. కాఁబట్టియే అనపోతానాయుని అయ్యనవోలిశాసనమున శ్లో. తస్య గోత్రా ణ్యనేకాని ప్రసిద్ధాన్యాంధ్రమండలే" అని వ్రాయఁబడినది. కాన వీరిగోత్ర మాంధ్రదేశముననే ప్రసిద్ధంబు కాని యార్యావర్తమునఁ గాదు. బేతినాయఁడు దొడ్డనాయఁడు పెద్దన్న అని మొదలగుశబ్దము లాంధ్రభాషాశబ్దములే కాని హిందుస్థానిభాషాశబ్దములు గావు.

కాఁబట్టి వీరు తొలుతనుండి యాదేశమువారే యను రెండవపక్షము నవలంబించినచో నీ కులగోత్రనామములు విరోధించును. అందువలన నీదేశమునుండి యాదేశమునకు నేతద్వంశీయు లెవరోఁ బోయి యుండవలెను. ప్రథమప్రతాపరుద్రుఁడు వెలమలగోత్రనిర్ణయము బేతిరెడ్డినాఁడు చేసినట్లు పద్మనాయక చరిత్రాదులవలనఁ దెలియుచున్నది. కాన నాతనితరువాతివారే యార్యావర్తమునకుఁ బోయి యుండవలయు.

పరిశీలింప దామానాయఁడే తొలుత నార్యావర్తమునకుఁ బోయి నవాఁడని యెంచవలెను. బేతినాయఁడు మున్నగువారు కాకతివారి యొద్ద సైనాపత్యాదులలో నుండఁగాఁ దత్పుత్రుండు హైహయుఁడగు పల్నాటియనుగురాజునొద్ద నమాత్యుండుగా నుండవచ్చును. అనేక దృష్టాంతములవలన దామానాయఁడే యిచ్చటనుండి యనుగు రాజునొద్దకుఁ బోయినవాఁడని యేర్పడును. చెవిరెడ్డి బేతిరెడ్డిబేతినా యకులపుత్రులలోఁ గలనామభేదమునుగుఱించియు నితరవిషయములను గుఱించియు విస్తరముగ నెనుక వ్రాయంబడియెను. యుద్ధకాలముమార్చు టవలనఁ గాలాపేక్షములగు నాక్షేపము లన్నియు దూరాపాస్తము లైనవి.

ఒక్కటిమాత్రము శేషించినది. రావుగారు మల్లానాయనికి నెల్లూరుశాసనమునాఁటికి సంతానమే జనింపలేదని సంతానాభావ పక్షమును దొలుత నెత్తికొని తరువాత "ఒకవేళఁ బుట్టినా రను కొన్నను" అని సంతానసద్భావపక్షమును దీసికొని దోషము లీయ సాగి "మల్లానాయనికి సంతానమే లేక యుండఁగాఁ బ్రతాపరుద్రు నితో ... సమకాలికుఁ డయ్యెను" అని మరలసంతానాభావ పక్షమునే యుపసంహారవాక్యమున నవలంబించి దోషము లిచ్చి యున్నారు. ఇది ప్రమాదజనితమో మఱియెద్దియో తోఁపక యున్నది.

ఏతదాక్షేపమధ్యమున "ప్రపితామహుఁడు పితామహుఁ డు మనుమఁడు వయస్సువచ్చినమునిమనుమఁడు నేకకాలమున నున్నవారని చెప్పవలసి వచ్చును. ఇది యెంతయు నసందర్భముగా నున్నది కదా" యనివ్రాసినారు. ఏల వ్రాసిరో తోఁపదు. లోకములో వయస్సువచ్చినమునిమనుమనితో సమకాలికు లగువార లెందఱో విన బడుచున్నారు కనఁబడుచున్నారు. మనముచూచుటకై తను నిరువదిసంవ త్సరములమీఁదఁ బుత్రుండు నలువదిసంవత్సరములమీఁదఁ బౌత్రుండు